

СТЕНОГРАМА

круглого столу на тему: "Гарантії прав людини відповідно до міжнародних стандартів. Міжнародний досвід та практична підтримка громадян, які постраждали від воєнного конфлікту на сході України, з метою досягнення порозуміння та підтримання миру".

14 грудня 2017 року

Веде засідання голова Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин НЕМИРЯ Г.М.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Доброго дня!

Доброго дня, шановні колеги, шановні колеги народні депутати, представники уряду України, міжнародних організацій, українських неурядових організацій. Я хочу привітати всіх присутніх на круглому столі, тема якого "Гарантії прав людини відповідно до міжнародних стандартів. Міжнародний досвід та практична підтримка населення, постраждалого від воєнного конфлікту на сході України, з метою досягнення порозуміння та підтримки миру".

Цей круглий стіл проводить Комітет Верховної Ради України з прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин разом і у співпраці з "Peaceful Change initiative", за підтримки посольства Великої Британії. Я хотів би наголосити, що цей круглий стіл не є першим, Комітет з прав людини регулярно організовує і сприяє в організації таких заходів. І ми вважаємо, що це правильно, оскільки, на жаль, конфлікт... війна вже триває майже чотири роки. Ми маємо проблеми, які накопичуються. Ми маємо невеличкі приклади успішних підходів до їх вирішення. Але, на жаль, ми маємо дуже сумну статистику. Згідно з даними Організації Об'єднаних Націй, за ці чотири роки майже 10,5 тисяч загиблих, 30 тисяч поранених. Ми маємо більше, за різними даними, що само по собі симптоматично, від 500 до 1,5 тисяч зникли безвісти. Ми маємо ситуацію, коли збільшуються втрати не лише серед військових, а і серед цивільного населення. Особливо це

стосується дітей, особливо це стосується жертв внаслідок розриву мін. І, безумовно, ми з сумом в черговий раз констатуємо, що основна дипломатична рамка досягнення мирного вирішення цього конфлікту, мінська рамка разом з нормандським процесом не показують якихось результатів. Фактично ми можемо це констатувати.

Але ця констатація навпаки збільшує пріоритет і необхідність більшої уваги до зусиль, які можуть і повинні здійснюватися не лише паралельно міждержавному рівні, а і на нижчому рівні, там, де стосується відносин людьми з людьми, суспільства з суспільствами. І в даному випадку йдеться в тому числі стосовно того, що відбувається по той бік лінії зникнення, і того, що відбувається або не відбувається по цей бік лінії зіткнення.

Ми говоримо про те, що мета таких круглих столів не лише обмін інформацією, а і краще розуміння того, як в аспекті міжнародного гуманітарного права можна і потрібно намагатися вирішувати питання вже сьогодні, оскільки від того, вирішуються вони чи ні, закладається успіх або неуспіх і постконфліктного періоду. Це дуже важливе міркування, яким керується і комітет, тому що діяльність або бездіяльність, або зміст цієї діяльності зараз на законодавчому рівні, виконавчому рівні, на рівні силових структур багато в чому вплине і створить контекст для вже постконфліктного. Не лише для вирішення самого конфлікту, але і для постконфлікту.

Саме по собі це зрозуміло, оскільки ми маємо ситуацію з так званим подовженим конфліктом (*protracted conflict*), який вимірюється вже не лише роками, не лише жертвами і їх кількістю, а і глибиною проблем. Це не лише питання, які комітет як профільний опікується безпосередньо, а саме питання внутрішньо переміщених осіб, це питання пов'язані з перехрестям безпекових питань і питанням державної безпеки і людської безпеки.

Тому, безумовно, ми сьогодні торкнемося всіх цих питань і з точки зору законодавчої ситуації, наприклад, де і чому не розглядаються вже довгий час законопроекти, націлені на сприяння виплати пенсій і соціальних

виплат внутрішньо переміщеним особам, населенню на непідконтрольній території; чому вже довгий час лежить без руху законопроект, спрямований на виборчі права внутрішньо переміщених осіб; чому вже довгий час ми не бачимо руху по законопроекті, який би сприяв розмінуванню тих територій, які забруднені мінами, від яких гинуть переважно селяни і діти. Але ми також торкнемося питання, яким чином створені після початку війни в рамках виконавчої гілки влади структури, зокрема Міністерство у справах внутрішньо переміщених осіб і тимчасово окупованих територій, змогло переломити цю негативну тенденцію щодо браку стратегії, браку політики і браку конкретних кроків щодо вирішення цієї ситуації, наскільки це міністерство з іншими міністерствами змогло грати тут або не змогло грати цю лідерську роль.

Дуже важливо, що ми матимемо можливість побачити ці проблеми, і не лише ці, в порівняльному аспекті. Саме в цьому є цінність і присутність експертів, які складуть експертну панель в рамках підтримки Урядом Великобританії ініціативи мирної зміни, *Peaceful Change initiative*. І також ми будемо мати можливість почути з перших вуст, як це ми робили і попередні рази, ситуацію зсередини, в рамках Мінської трьохсторонньої групи. До нас трошки пізніше приєднається, він вже на підході, Євген Кирилович Марчук, представник України в робочій підгрупі з питань безпеки мінської переговорної групи, тристоронньої контактної групи, і деякі інші.

Я хотів би зазначити, що як і минулого разу ми на цьому не зупинимося, ми будемо і далі продовжувати такі заходи. І в нас була можливість сьогодні в Комітеті з прав людини з колегами провести такий робочий обмін думками щодо можливих наступних кроків і пріоритетів.

Я дуже радий, що наш сьогоднішній круглий стіл транслюється наживо парламентським каналом "Рада", що дозволить тим, хто цікавиться, також мати доступ і почути аргументи, які будуть тут звучати, і досвід.

І хочу запевнити, що Комітет Верховної Ради з прав людини буде і надалі співробітничати в практичний спосіб з міжнародними організаціями, з українськими неурядовими організаціями, з ініціативними колегами народними депутатами, які дуже активно беруть участь в підготовці законів в цьому разі. І до нас, у нас тут присутні мої колеги народні депутати: пані Веселова, пан Тарута, приєднається мій колега Андрій Сенченко, які візьмуть слово. І я сподіваюся, що також інші колеги народні депутати до нас приєднаються. Я на цьому закінчив би вступне слово.

І далі би попросив би коротко на відкритті взяти слово пану Олександрю Привалову, який є заступником міністра соціальної політики України. І після цього я б запросив би Алешку Сімкіч, заступницю голови Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні.

Будь ласка, пан Привалов.

ПРИВАЛОВ О.В. Дякую, Григорій Михайлович. Радий вас вітати.

Шановні народні депутати, шановні учасники круглого столу! Міністерство соціальної політики з перших днів збройного конфлікту, з перших днів агресії Російської Федерації опікується саме питаннями соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Я б не сказав, що в нашій діяльності все ідеально, однак ми намагаємось кожен день покращувати соціальні стандарти, піднімати соціальні виплати, адресну допомогу саме внутрішньо переміщеним особам. Ми всі розуміємо, що фактично ми як міністерство, як центральний орган виконавчої влади вже намагаємося боротися з тими наслідками, які викликані збройною агресією. Однак коло питань, які потрібно вирішувати, які потрібно ефективно розв'язувати, воно набагато ширше. Я сподіваюсь на плідну співпрацю, дискусію, обмін думками, думаю, що кожен учасник круглого столу зробить для себе якісь практичні висновки. Міністерство соціальної політики зробить обов'язково. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

І зараз перед тим як надати слово Алешкі Сімкіч, я прошу, оскільки у нас здійснюється синхронний переклад, перед кожним є навушники і одягнути їх, вибрати вільний канал і вірний канал також. І вірний, і вільний, також, правильний. Оскільки у нас буде здійснюватись синхронний переклад.

Зараз я хочу надати слово пані Алешкі Сімкіч, заступнику голови Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ. Будь ласка.

АЛЕШКА СІМКІЧ. Дякую. Дуже дякую за запрошення. Всі чують переклад? Дякую, пане голову.

Тепер хочу передати привітання від голови місії пана Апакана, і парламентський комітет сьогодні проводить дуже важливий захід про ситуацію цивільних осіб, які страждають від цього конфлікту.

Як ви знаєте, Спеціальна моніторингова місія в Україні щоденно, щотижнево інформує людей про ситуацію на Донбасі. І ми фіксуємо, скільки присутніх тяжких озброєнь, скільки порушень, скільки відкривається вогню. І по суті ви тільки спостерігаєте цифри та тенденції, але ми також інформуємо про стан цивільного населення, яке страждає там. Для них ці цифри і ця статистика, і тенденції, звичайно, мають інше значення. Ці цифри стосуються їх життя, їх проблем і їх втрат.

З самого початку року ми почали, я маю на увазі нашу місію, ми проаналізували 443 випадки. З них 83 – загинули, 344 – поранені і більшість з них – чоловіки. Більшість цивільних втрат виникло через обстріли, це близько 60 відсотків в Донецькій і Луганській областях. Ми помітили, що після так званого перемир'я, яке було підписано в червні, і потім ще в серпні також була така домовленість, ми побачили, що кількість постраждалих зменшилася. І тобто через політичну волю можна таки досягати мирного перемир'я.

Крім використання зброї, яке призводить до жертв, є серйозна загроза від мін, і це пряма загроза цивільного населення. І третина всіх жертв – це ті,

хто постраждав від вибухів мін. Це особливо важливо, точніше, особливо небезпечно для дітей, оскільки ми спостерігаємо, бачили, як після того, як дитина, дев'ятирічний хлопчик підняв з землі нерозірвану міну, вона вибухнула в нього в руках, і він загинув.

Другим елементом чи наслідком це є те, що конфлікт, який продовжується, обстріли які продовжуються, вони серйозно впливають на життя населення, цивільного населення, яке мешкає в цьому регіоні. І статистика показує, що десь 20-30 людей перетинають лінію, контактну лінію так звану. І є 5 пунктів перетину, умови погоди, звичайно, ускладнюють цей процес, людям доводиться довго чекати в черзі, це дуже тяжко людям з інвалідністю, старшим людям.

Повертаючись до мін, які там ще залишаються, це теж становить серйозну проблему. Крім того ми спостерігаємо, що деякі люди перетинають лінію неофіційно, не в офіційних місцях перетину. І це, звичайно, для них становить додаткову загрозу, оскільки там також можуть бути міни.

Ви, мабуть, чули про міст на Станиці Луганській, який є єдиний, по суті, шлях до луганського регіону, і це пішохідний міст, тобто не можна туди проїхати. І тепер ми знаємо, що тепер його ладнають, і ми спостерігаємо за тим, як цей процес триває. Хоча все одно це нестабільна структура і це тимчасове рішення.

Також ми говоримо про пошкодження критично цивільної інфраструктури, і цьому також треба приділяти серйозну увагу, оскільки це забезпечує доступ до базових послуг. Це опалення, електрика і скрізь в цьому регіоні дуже тяжкий доступ, він ускладнений до цих послуг. Часто люди змушені сидіти в темряві, без опалення, без електрики і ще й чути, як йде обстріл.

Хочу також торкнутися так званої фільтраційної станції в Донецьку, там залишається ще досить багато людей. Ми також знаємо, що декілька тисяч людей, які живуть по обидва боки від контактної лінії, залежать від цієї станції, оскільки це єдине джерело, яке забезпечує питною водою. Там є

сховище хлору, і, якщо воно буде пошкоджено, це може спричинити серйозну загрозу для здоров'я людей. Тому необхідні швидкі рішення і утримання мирного процесу.

Плюс продовжується обстріл, і це також завдає шкоди, і інфраструктура не утримується належним чином. І про це знають і представники міністра, і заступник міністра. І ви говорили тут, що питання внутрішньо переміщених осіб – це питання, за яким ми спостерігаємо всі. І я думаю, що інші доповідачі будуть більше говорити про це, але це також третє, дуже велике питання, складне питання, яке впливає на життя громадянських, і це питання повернення, і майбутньої інтеграції в нове суспільство, і початок нового життя.

Пане головуєчій, мене просили розказати про питання гендерних питань і роль жінок, і доля жінок у конфліктних ситуаціях. Зараз ми провели кампанію, 16-денну кампанію щодо припинення насильства над жінками. І ми бачили дуже багато подій в цій країні, в Україні, які стосуються того, щоби розказати більше про домашнє насильство і насильство на гендерному ґрунті. І навіть якщо ситуація мирна, то завжди недостатньо інформації потрапляє про ці речі, але, коли йдеться про військовий конфлікт, то, звичайно, люди не сповіщають про такі випадки такого насильства, хоча це є величезним порушенням прав людини. І стигматизація цього питання також відіграє дуже широку роль, і от і жінки, і чоловіки навіть іноді бувають от такими жертвами насильства на гендерному ґрунті. І вони не мають куди звернутися, тому що немає ні притулків, немає так би мовити органів, які би дбали про них.

Хотілося би теж розказати про і ....., це не наша організація, а інша. І вони кажуть, що з 50 до 49 років потерпали від принаймні одного виду насильства, а їх 30 відсотків, і 30 відсотків не отримали жодної допомоги. А навіть, якщо вони звертаються за допомогою, то кривдники не завжди бувають покарані за це. Ця проблема існує в багатьох країнах, але і в Україні також.

І я хотів би на позитивній ноті закінчити свій виступ. І сказати, що не тільки жінки, але і цивільні також потерпають від цього, від цього конфлікту. І місцеві жінки, чоловіки дуже активно працюють в своїх місцевих громадах, вони дуже багато допомагають виживати людям. І я хотіла би подякувати цим людям і міжнародній організації, і українській організації, які допомагають цьому процесу. Вони хотіли би жити в мирі, вони хотіли би працювати і достойно вести своє життя.

І оці чотири роки, що продовжується цей конфлікт, ми всі разом допомагали, тим, хто потерпає від цього конфлікту. І я би хотіла на цьому закінчити свою коротку презентацію і подякувати за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ми хотіли би попросити вас, щоб від імені Комітету з прав людини Верховної Ради ви також передали нашу, власне, нашу вдячність за ....., яка продовжує працювати під такими важкими обставинами і запевніть президента Апакана, що парламент відкритий для продовження нашої співпраці з цих питань, включаючи і відвідання, візити членів комітету в зону конфлікту, в зону розмежування. І ми високо цінуємо зусилля і роботу моніторингової місії ОБСЄ, яка працює в таких важких умовах. Я хотів би також скористатися цією можливістю для того, щоб подякувати пану послу Верба ..... трошки пізніше.

А зараз я хотів би надати слово Андрію Сенченку, який кілька скликань поспіль був народним депутатом України. Він у свій час грав провідну роль в уряді Кримської Автономної Республіки. І зараз очолює низку дуже важливих громадських ініціатив, про суть діяльності яких і проблематику, я сподіваюсь, що він скаже у своєму виступі.

Будь ласка, пан Сенченко, слово вам.

СЕНЧЕНКО А.В. Спасибо.

Дорогие друзья, я представляю на нашем круглом столе Всеукраинское общественное объединение "Сила права". Мы в течение трех лет системно

занимаемся правовой помощью пострадавшим украинским гражданам, гражданам, которые пострадали в результате российской вооруженной агрессии и оккупации части территорий нашей страны.

Наши правовые усилия основаны на известной концепции функционального иммунитета государства, предусматривающее утрату иммунитета государством, которое в своих действиях вышло за пределы суверенных полномочий и в результате действия такого государства погибли, ну, в данном случае граждане нашей страны, либо их здоровью, личному имуществу нанесен ущерб.

Мы смогли разработать правовую концепцию и смогли ее реализовать в судебной практике. На сегодняшний день мы работаем с более чем десятью тысячами пострадавших украинских граждан, эти семьи погибших военных и гражданских, это раненые и покалеченные военные и гражданские, это граждане, утратившие личное имущество, вынужденные переселенцы, украинские граждане, незаконно лишены свободы на оккупированных территориях, подвергшиеся пыткам. В общей сложности мы получили, вместе с этими пострадавшими гражданами более 200 решений украинских судов, в 22 регионах Украины все эти решения вступили в законную силу, во всех случаях Российская Федерация привлекалась при установлении юридического факта в качестве заинтересованного лица, и Российская Федерация в лице посольства получала все судебные документы, была уведомлена о времени, месте рассмотрения. И в некоторых случаях, когда мы уже добились принятия решения о взыскании суммы ущерба с Российской Федерации, в этих случаях Российская Федерация привлекалась как ответчик.

Вот у меня здесь в руках сегодня полученное решение Печерского суда, которое мы добились как организация "Сила права" вместе с членом Меджлиса крымских татар Ризою Шевкиевым, это решение по его заявлению, я процитирую коротко резолютивную часть: "Суд удовлетворил заявление и установил юридический факт того, что вынужденное

переселение Ризы Шевкиева, 1954 года рождения, произошло в феврале 2015 года с оккупированной и незаконно аннексированной территории Автономной Республики Крым (Украина) в следствие вооруженной агрессии Российской Федерации против Украины и оккупации Российской Федерацией территории Автономной Республики Крым и города Севастополя (Украина)".

Такого рода решений, повторю, их уже больше 200, вступивших в законную силу, мы преследуем в нашей вот этой судебной практике три цели. Первая. Помочь пострадавшему. Да, пусть по длинной траектории, но все же получить компенсацию ущерба з государства-агрессора. Второе. Наказать государство-агрессор за, собственно говоря, военную агрессию, захват территории. На мой взгляд в условиях, когда в мире уже разрушены вот эти балансы, на которых многое держалось, неотвратимость наказания за агрессию может стать одним из предохранителей на будущее, не только применительно к этому военному конфликту.

И третья задача, которую мы фиксируем в этих решениях, ради которых эти решения инициируем, мы в них фиксируем доказательства российской агрессии, оккупации, наличие признаков эффективного контроля над частью нашей территории. Военных преступлений, нарушений прав человека. Еще раз подчеркну это достигается без участия государства, по индивидуальным заявлениям пострадавших граждан. В разных судах выносятся разными судьями, и в каждом из этих решений фиксируется эти факты.

Должен сказать, что для того, чтобы решать эту задачу, мы смогли за три года развернуть сеть и у нас сегодня работает 25 офисов по всей стране, в которой бесплатно, от начала и до конца наши юристы готовят эти документы, представляют пострадавших в судах и добиваются результата.

Что еще могу к этому добавить, мы инициируем продолжение этих судебных действий, в частности арест российских активов, в качестве мирообеспечения под будущие выплаты. Это новая для нашей страны

практика, но я надеюсь, что она и дальше будет поддержана украинскими судами и думаю, что есть смысл задуматься о ее распространении шире за пределами нашей страны.

И еще один момент, о котором я хотел сказать. Мы недавно под эгидой "Сила права" создали Центр деокупации, реинтеграции временно оккупированных территорий. И этот центр действует и как аналитическая структура, и как открытая дискуссионная платформа для наших граждан, которые живут как на свободной, так и на оккупированной территории страны, для тех наших граждан, которые, ну, в силу жизненных обстоятельств работают в других странах, и для этнических украинцев, которые являются гражданами других стран и опыт которых для нас тоже интересен и важен. И мы на этой платформе публикуем смысловыми блоками программу реинтеграции временно оккупированных территорий.

Первые блоки были посвящены проблеме урегулирования гражданства применительно к Крыму, поскольку там 2 миллиона наших граждан вынуждены были получить второй паспорт. Блок, который вызвал ажиотажный, так сказать, интерес, обсуждается, это спорные, все дискуссионные вещи, но, это концепция ответственности для наших граждан, совершивших преступление, связанные с военной агрессией Российской Федерации и оккупации части территории нашей страны. И концепция закона о прощении. На наш взгляд, очень важно уже сейчас, во-первых, убрать все те фобии, которые появились, ну, в силу разных обстоятельств и в том числе в силу действия российской пропаганды, которая говорит о том, что все будут наказаны. Неизвестно, за что, но все будут.

На наш взгляд, вот предложенная нами концепция является на сегодня единственной, более-менее, ну, такой комплексной альтернативе минской формуле, включающая, как известно, три компонента: особый статус, амнистия и выборы. К сожалению, эта формула не поддерживается, как нам кажется, большинством украинских граждан. И если ее внедрят, так как это пытались сделать в определенном смысле силой, то она может привести к

перерастаю міжнародного воєнного конфлікту в дуже серйозний внутрішній конфлікт.

Ну, вот я на этом, так сказать, обзор нашего опыта закончил. Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я хочу подякувати Андрію Віленовичу за цю важливу інформацію. На мій погляд, вона є прикладом громадської ініціативи, ініціативи знизу, яка, з одного боку, доповнює те, що мали б робити державні деякі органи, а з другого боку, мають дуже добрі приклади судових рішень, які, власне, фіксують речі, які знову ж таки не є те, що буде чи не буде сьогодні, а багато чого вплине на те, що буде завтра або післязавтра. І я хотів би подякувати колезі Сенченку, він сказав, що трошки згодом він має бути, піти ще на одне чергове судове засідання.

А зараз я хотів би звернути вашу увагу, перш ніж надати слово наступному виступаючому, на проект доповіді, яка щойно опублікована на сайті Парламентської асамблеї Ради Європи, доповіді Комітету з питань міграції, біженців та переміщених осіб, яка називається "Гуманітарні наслідки війни в Україні." Це проект доповіді, який буде включено з практичними рекомендаціями, буде в порядку денному, і відбудуться дебати щодо цієї доповіді на черговій січневій сесії Парламентської асамблеї Ради Європи, яка відбудеться між 22 і 26 березня.

Багато з того, що буде говоритись сьогодні, є відбито в проекті, підкреслюю, це не остаточна доповідь, але там є дуже важливі практичні рекомендації, які адресовані Російській Федерації, владі в Україні, обом сторонам, а також міжнародним організаціями, авторам, які залучені. На мою думку, це дуже важливий крок наступний з точки зору розуміння серцевини проблематики. І в тому, що стосується і внутрішньо переміщених осіб, і осіб, які пропали безвісті, і всієї проблематики безпекової, пов'язаної з лінією перетинання, лінією зіткнення, соціальними проблемами, проблемами житла і багато іншими. Просто, оскільки воно лише вийшло, я хотів би, щоб також ті зацікавлені могли би до неї звернутися.

І зараз я хочу надати слово колезі народному депутату України пані Наталії Веселовій, яка зараз має статус незалежного депутата.

ВЕСЕЛОВА Н.В. Добрий день, шановні колеги! Дякую за надане слово. Хочу подякувати нашим міжнародним партнерам за підтримку. Тому що, дійсно, Україна зараз у дуже важкому становищі і їй просто необхідна підтримка на міжнародному полі.

Ви робите багато для того, щоб українське питання не сходило з порядку денного у світі як у Європі, так і в США. І пан Григорій сказав про резолюцію ПАРЄ, яка готується, це вже четверта резолюція, в якій є рекомендації як Російській Федерації, так і Україні. І, на жаль, хочу констатувати, що Україна не всі рекомендації виконує. І тут нам є, над чим працювати, є дуже багато питань, на жаль, міжнародні наші партнери, які нас підтримують, вони ж і наголошують нам на ті питання, на ті проблеми, які ми не вирішуємо в середині країни.

У нас є всі можливості, є всі підстави для того, щоб вирішувати проблеми нашого власного населення, наших громадян, які опинилися в скрутній, важкій ситуації. Зокрема, хочу поговорити про законодавчі заходи, що спрямовані на реалізацію економічних та соціальних прав громадян, які проживають на прифронтових територіях та на окупованих територіях, та трошечки поговорити про наслідки обмеження доступу до соціальних виплат та пенсій.

Ми вже неодноразово наголошували на тому, що, обмежуючи громадян України, які проживають на окупованій території у їх праві на доступ до отримання соціальних виплат та пенсій, ми виглядаємо у очах наших міжнародних партнерів як країна, що саме, власне, порушує своє законодавство.

Для того, щоб це якимось чином виправити, народні депутати вже неодноразово подавали законодавчі ініціативи, які стосуються відновлення прав громадян України, які проживають на окупованих територіях, на

отримання пенсій. уже є порядку трьох таких законодавчих і ініціатив. Остання з них – це законопроект 6692. Він готувався за участі громадських організацій, які займаються правозахисною діяльністю в Україні, міжнародних партнерських організацій. Розроблявся він на базі Комітету з питань соціальної політики. Співавторами стали як депутати Комітету соціальної політики, так і представники від різних політичних сил, фракцій та груп, які представлені у парламенті.

До того ж Президентом України було надано доручення на Раді реформ розробити такий законопроект, який би відновлював право громадян на отримання пенсій та соціальних виплат. Тому підтримка є, але, на жаль, законопроект, який підтриманий і комітетом, і Міністерством соціальної політики, і Пенсійним фондом України, досі не вноситься у зал Верховної Ради.

Він досить простий. І ми прописуємо в ньому механізм отримання цим громадянам, які залишилися на окупованих територіях своїх законних виплат. Для цього людям необхідно виїжджати на підконтрольну територію України, проходити фізичну ідентифікацію та отримувати кошти. Тобто основна проблема в чому? Міністерство соціальної політики, Пенсійний фонд України не можуть ідентифікувати, чи живі пенсіонери, чи їх уже немає, тому що немає доступу державних органів влади на окупованій території для здійснення таких перевірок.

Тому ми пропонуємо досить простий механізм, який використовується у нас, власне, як для виплат пенсій громадянам України, які проживають за межами держави, за кордоном, так і, власне, зараз такий механізм застосовується тими ж самими пенсіонерами, які вимушені просто оформлювати довідку внутрішньо переміщеної особи, хоча насправді вони не є переселенцями.

Наслідки цього. У нас недостовірна інформація про кількість внутрішньо переміщених осіб, ми не знаємо, скільки їх реально. З одного боку, люди вимушені оформлювати такі довідки внутрішньо переміщеної

особи, щоб отримати соціальні виплати та пенсії, але не є переселенцями. З іншого боку, реальні переселенці, які вже давно живуть на підконтрольній території, не реєструються через те, що застосовуються дискримінаційні норми щодо перевірок внутрішньо переміщених осіб. Тому люди не хочуть привертати до себе увагу і піддаватися таким перевіркам лише заради того, щоб отримати якусь там допомогу у розмірі 400 гривень на відшкодування оренди житла чи комунальних послуг, це не та сума, за яку люди згодні страждати. Тому, з одного боку, у нас частина людей взагалі не реєструється, хоча є переселенцями, інші не є переселенцями, але реєструються.

У нас досить нереальне число внутрішньо переміщених осіб. Про це ми говоримо, зокрема нашим комітетом, ми проговорюємо із Міністерством соціальної політики ці питання з 2015 року. Досі нічого не зсунулося з місця. Хоча ми і реалізовували такі діалоги і на базі комітету, і створювали робочі групи при Міністерстві соціальної політики. Ми навіть влаштували виїзне засідання комітету, запросили з собою Міністерство соціальної політики і Пенсійний фонд, виїжджали на Бахмут, Майорськ, на КПВВ, показували нашим шановним депутатам та представникам міністерства, в яких умовах люди перетинають лінію зіткнення і як вони вимушені обслуговуватися у пенсійних фондах, у відділеннях соціального захисту та в "ощадбанках".

Крім того, ця, ну, неузгодженість, ця колізія, вона тягне за собою і інші проблеми. Наприклад, коли до людей застосовуються такі дискримінаційні заходи щодо перевірок, переселенцям дуже так неохотно так здають в оренду житло. Тому що, по-перше, внутрішньо переміщені особи повинні офіційно укладати договір оренди. Це не кожен власник житла хоче взагалі афішувати. Тому що у нас близько 90 відсотків орендного житла знаходиться у тіні, ніхто не знає, скільки насправді здається такого житла. А тут, реєструючи такі угоди, уже власники житла показують, що вони – потенційні неплатники податків. Тому ніхто не хоче привертати увагу до свого житла, і людям просто відмовляють. Вони змушені або повертати на окуповані території, або платити надмірну плату за оренду житла.

Є ще законодавча ініціатива, я є співавтором цієї законодавчої ініціативи, це законопроект 3438, в якому ми пропонуємо звільнити від, вірніше, не звільнити, а надати на податкову пільгу тим власникам житла, які здають житло в оренду саме внутрішньо переміщеним особам, і самим внутрішньо переміщеним особам також надати податкову пільгу в зв'язку з тим, що вони самостійно вирішують свої житлові проблеми. Я думаю, що це буде набагато краще, ніж ці виплати по 400 гривень, які нічого не вирішують. І це буде мотивувати як орендарів, так і орендаторів укладати угоди. І, власне, ми будемо такими невеликими кроками виводити ринок орендного житла із тіні. Тобто плюсів тут набагато більше, ніж мінусів.

На жаль, завершуючи свою промову, хочу сказати, що жодна законодавча ініціатива, яка стосується вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб або громадян, що проживають на окупованих територіях, не є актуальними для нашого парламенту та для центральних органів влади. Жоден із цих законопроектів не потрапляє до залу Верховної Ради для прийняття рішення, а якщо і потрапляє, то не знаходить достатньої підтримки. Про це щоразу наголошує Комітет із захисту прав людини, неодноразово подавали пропозиції до спікера парламенту, про те, щоб у Верховній Раді зробити хоча б один день зробити тематичним і винести пакет документів, які вирішують питання внутрішньо переміщених осіб, але поки що ми не знаходимо достатньої підтримки. Тому тут ми розраховуємо на вас, на те, що ви допоможете нам ці питання тримати актуальними не лише на порядку денному, на міжнародній арені, але і всередині України. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, колезі Веселовій.

Принадібно зазначу, що пані Наталія, вона сама походить з Донецької області, також як і я, до речі, з Донецька. Але тут є дуже важливий аспект, який важливо акцентувати.

Говорять часто про недостатність законодавчого забезпечення або законодавчої бази для вирішення проблем як внутрішнього переміщених осіб, так і більш широкого питання, людей, які знаходяться в зоні конфлікту. З виступу пані Веселової дуже важливі уточнення тут є. В парламенті вже зараз знаходяться кілька ключових законопроектів, які не є імпровізацією або окремих народних депутатів., які не є якимись ідеалістичними, "рожевими законопроектами", невідомих громадських організацій. Ці законопроекти, зокрема, принаймні два з яких, один, про нього не згадано, про виборчі права, так само, як і про пенсійні виплати, є продуктом співпраці дуже конкретної експертної співпраці народних депутатів, неурядових організацій, міжнародних організацій, деяких співробітників органів виконавчої влади, які враховують також досвід вирішення подібних проблем в інших конфліктах. І той факт, на який звернула увагу моя колега Веселова, що, незважаючи на те, що вони знаходяться в Верховній Раді, але з причин, нейтрально це можна сформулювати так: "З браком політичної волі не виносяться в пленарний зал".

Хочу поінформувати, користуючись нагодою, що в наступний понеділок я в черговий раз звернуся до Голови Верховної Ради, тобто це буде 18 грудня, на засіданні Погоджувальної ради, а перед тим я йому направив вже чотири таких листа від імені Комітету з прав людини, для того щоб провести, винести в зал для обговорення і прийняття рішень кілька законопроектів, зокрема і закон, який стосується пенсійних виплат.

Хочу зазначити, що подібна ситуація з Законом про виборчі права, він вже багато-багато місяців знаходиться в Комітеті з питань правової політики без руху. Я сподіваюся, що така політична воля з'явиться, тому що ми не говоримо про якісь тут вузькополітичні інтереси, ми говоримо про захист прав громадян від соціальноекрнормічних до політичних прав, які є конституційними правами, це не щось є, що поза межами Конституції. Це права, які держава має виконувати згідно з Конституцією, і це також є частиною зобов'язань України в рамках членства України в міжнародних

організаціях, зокрема таких, як Рада Європи, Україна як країна, яка має виконувати.

Принагідно зазначу, що за нашою інформацією в Комітеті з прав людини, в міжнародному, в Європейському суді з прав людини збільшується досить швидко кількість заяв громадян України, позовів проти держави Україна, зокрема в тому, що стосується не закону, необґрунтованого припинення виплати пенсій. Пенсії в тлумаченні Європейського суду з прав людини є власність громадянина, ніхто не може їх забрати безкарно. І цей аспект, безумовно, заслуговує на увагу.

Я хочу принагідно зазначити, що у нас в роботі круглого столу бере участь представник Уповноваженого Верховної Ради України з питань дотримання прав внутрішньо переміщених осіб Жанна Лук'яненко. Я сподіваюся, що пані Жанна також може потім долучитися до нашої дискусії з огляду на аналіз ситуації в Офісі Уповноваженого Верховної Ради з прав людини в цьому аспекті, а і також в іншому.

Колеги, до нас зараз має приєднатися вже Євген Кирилович Марчук. Він, буквально, на під'їзді. Але зараз попросив слова заступник міністра соціальної політики України Олександр Привалов. Ще раз, будь ласка.

ПРИВАЛОВ О.В. Дякую, Григорію Михайловичу.

Насправді, дійсно, ці законопроекти ще не прийняті, однак урядом, Міністерством соціальної політики України вже вживаються відповідні заходи. Так, постановою № 689 Кабінетом Міністрів України щодо пенсіонерів, які є внутрішньо переміщеними особами, вже які пройшли фізичну ідентифікацію в установах "Ощадбанку" України, де вони отримують саме пенсійні та соціальні виплати, вже перевірка органами соціального захисту населення по місцю проживання не проводиться. Тобто ми вже здійснюємо перші кроки, будемо говорити так, для лібералізації цієї системи. В подальшому планується також непроведення перевірок щодо осіб,

які отримують соціальні виплати та які відповідно пройшли ідентифікацію "Ощадбанку"

Також хотів зазначити про такий аспект, що думаю, ні в кого з присутніх немає думки, що уряд України не хоче виплачувати пенсійні та соціальні виплати людям, які проживають на тимчасово окупованих чи непідконтрольних територіях України.

Однак є два важливі аспекти. Перше. Фактично, здійснювати ці соціальні та пенсійні виплати на даний час не є можливим, оскільки тривають бойові дії, оскільки органи державної влади на цій території не діють і неможливо забезпечити отримання цих соціальних, пенсійних виплат саме тими особами, які їх потребують, та які мають право на їх отримання.

І, по-друге. Є ще один аспект. Наразі у нас солідарна пенсійна система, і ця солідарна пенсійна система, вона наповнюється з певних відрахувань, єдиний соціальний внесок та інше. І, звичайно, ті люди, громадяни України, які працюють на непідконтрольних українській владі території, вони не здійснюють відрахувань наразі, на цей час, до Пенсійного фонду України. Тому надходження до Пенсійного фонду України вони суттєво зменшені. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Я просив би... Оскільки в нас тут є якраз приклад діалогу, якого часто бракує між законодавчою і виконавчою гілкою влади, оскільки я оголосив вже Жанну Володимирівну Лук'яненко як представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань дотримання прав внутрішньо переміщених осіб.

Жанна Володимирівна, що б ви могли додати? Прошу.

ЛУК'ЯНЕНКО Ж.В. Я хотіла би... Я всіх вітаю. Дуже дякую за можливість виступити.

Але я хотіла би опонувати пану заступнику міністра і сказати, що ніколи ніхто не піднімав питання про виплату пенсій мешканцям неконтрольованих територій безпосередньо на неконтрольованій території. Завжди мова йшла про те, що ці люди можуть користуватися банківською системою України. І звичайно ніхто ніколи не вимагав для того, щоб співробітники органів Пенсійного фонду або Державного підприємства "Укрпошта" потрапляли на неконтрольовану територію з грошима і безпосередньо віддавали, здійснювали цю виплату на непідконтрольній території. Не тільки Європейський суд з прав людини в рішенні "Пічкур проти України" натякнув, що на сьогодні настільки розвинена банківська система, що не може бути ніяких заперечень, що в будь-якій точці світу людина може отримувати власні виплати. Також це повторювалось і в рішеннях національного суду, коли в судовому порядку розглядалося питання чинності пункту другого тимчасового порядку фінансування на неконтрольованій території.

Тому на сьогодні от ця позиція, ну там же немає наших органів, ми не можемо платити, вона є необґрунтованою. Тобто як тільки ми зможемо, будемо перераховувати на рахунки відкриті в українських банках цю суму пенсій, грубо кажучи, держава з цього моменту буде знімати з себе відповідальність за цю виплату. Потім трішечки лукавство з того питання, що робиться все для того, щоб забезпечити пенсійні виплати. Так, дуже таке позитивне, що якщо людина прийшла і в управлінні "Ощадбанку" пройшла ідентифікацію, до нього не буде виходити соціальний інспектор.

Тому дуже цікава ситуація, на сьогодні ті люди, які так, дійсно, колись були внутрішньо переміщеними особами, але через три роки вони самі владнали своє подальше життя, вони придбали, наприклад, житло на контрольованій території, вони стали мешканцями громади того населеного пункту, куди вони перемістилися. Вони зареєстрували місце проживання, але досі органи Пенсійного фонду, і ця позиція підтримується Міністерством соціальної політики, чомусь вважають їх внутрішньо переміщеними

особами, і це внутрішньо переміщені особи не як факт в житті. Дійсно, якщо ти колись, один раз, рятуючи своє життя, перемістився з неконтрольованої території на контрольовану, так, цей от факт твого життя, він назавжди буде з тобою. Але правовий статус внутрішньо переміщеної особи тоді, коли людина приходить в орган державної влади і каже: "Я, внутрішньо переміщена особа, дайте мені, будь ласка, довідку, і я хочу розраховувати на права і гарантую, наприклад, виконання тих обов'язків, які передбачені для внутрішньо переміщених осіб" – цей статус в нього входження і вихід є виключно добровільними. І відтак, якщо людина вийшла з цього статусу, якщо вона є рівноправним членом територіальної громади того чи іншого населеного пункту, це просто дискримінація не платити цій людині пенсію в ординарній процедурі і примушувати заново повертатися в статус внутрішньо переміщеної особи.

Насправді, все дуже легко... легке владнання цих юридичних процедур. Ми зосереджуємося чомусь виключно на процедурах контролю, а не на процедурах забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб. Треба трішечки змінювати вектор нашої діяльності. дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Жанна. Сподіваюся, ви далі приймете участь.

І зараз прошу учасників звернути увагу на те, наскільки важлива ця проблема, саме соціальної виплати пенсій, що фактично першопочатково наші учасники на ній зосередилися.

Я би хотів звернути увагу на одній суттєвій, не просто лінгвістичній або філологічній відмінності, як описують проблему пан заступник міністра і колеги народні депутати, і представники Офісу уповноваженого. Пан заступник міністра говорить про кроки щодо лібералізації системи перевірок і верифікацій щодо виплати пенсій. Офіс уповноваженого і народні депутати говорять про відповідність, приведення у відповідність підзаконних актів Кабінету Міністрів до відповідності до законів і Конституції. В чому є

ключова відмінність? Лібералізувати те, що протизаконно, само по собі є протизаконно. Немає сенсу. Треба приводити у відповідність підзаконні акти, постанови Кабінету Міністрів.

До речі, я заступнику міністра хочу наперед оголосити, що в рекомендаціях, які я вже анонсував, міститься пряма рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи уряду України привести у відповідність законодавство і спростити пенсійні соціальні виплати і, зокрема, ввести зміни в постанови Кабінету Міністрів 365, 505, 637, про які ми вже довгий час говоримо. Оце те, що варто зробити. І тоді не треба говорити про лібералізацію перевірок чотирьохступеневих.

І також в зв'язку з цим, хотів би звернути увагу, про це не йшлося, але якщо є представник Служби безпеки України тут, а ми запрошували представників Служби безпеки, я хотів би як голова комітету звернути увагу на практику діяльності Служби безпеки України. Коли складаються так звані списки, які потім надаються місцевим відділенням Міністерства соціальної політики і на підставі яких припиняються або призупиняються соціальні виплати. На думку комітету, це не є прерогатива Служби безпеки, Служба безпеки не має відношення, взагалі не має мати до соціальних виплат і соціальної політики. Але натомість ми бачимо системні, я можу сказати вже, приклади, коли і з точки зору перевірок, і з точки зору верифікації органів, які називаються правоохоронні, відіграють непритаманну їм роль. Це також аспект, який конфліктує, безпека держави конфліктує з людською безпекою.

Я б хотів, мені постійно приносять записки, що Євген Кирилович Марчук...

_____ . Спускається вже, в пробці. І просить вибачення, під'їжджає.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Вже спускається? Вибачте. Але, я думаю, що ми не будемо більше..., коли він з'явиться, ми тоді надамо йому слово.

А зараз я хотів би запросити до обговорення згідно з нашою програмою посла і професора дипломатії у вирішенні конфліктів пана Кері Кавано.

КЕРІ КАВАНО. Дуже дякую.

Я дуже хочу подякувати пана Немирю за можливість звернутися до членів комітету сьогодні з питань вирішення конфліктів. Мені дуже приємно повернутися назад до Києва, і хочу чесно сказати, що я вперше приїхав сюди ще коли був студентом університету. І, чесно кажучи, це вже було 40 років тому. Але я багато разів приїжджав з тих пір, в тому числі і після того, як Україна здобула незалежність, я був і в Донбасі, і в Криму, і в Львові. Тобто я відчуваю цю країну. І мені було дуже прикро спостерігати за всіма цими подіями, і тому дуже важливо знайти правильне рішення для цієї ситуації, яка склалася сьогодні.

Коли мене спочатку попросили приїхати, я трошки хвилювався, тому що я багато часу переймався питаннями "Мінська", тому я приїхав не як експерт України, хоча і знаю країну, я також і не експерт нормандського процесу, і мінського процесу, але я все ж таки працював 7-8, працював в рамках 7-8 інших міжнародних конфліктах, і я дечому навчився з них. Особливо важливо мати миротворчий процес. І це не всі завжди розуміють. Миротворчий процес дає можливість використовувати дипломатію, вони стабілізують конфліктну ситуацію, вони створюють можливість для діалогу, який без цього неможливий. І як бачимо сьогодні в цьому комітеті, всі комітети, які тут представлені, всі міжнародні організації, які відіграють роль нині в Україні, які працюють тут, все це відбувається тому все таки, що нормандський майданчик існує, мінський процес таки існує. Але все ж таки в інших конфліктах таке не завжди є.

Але що це також робить? Це гарантує увагу до тих проблем, які склалися в Україні. І коли відбуваються такі процеси, як "Мінськ",

неможливо сказати, що Президент США, що його не інформують про те, що відбувається в Україні. Якщо він і зустрічається з ключовими міжнародними керівниками, главами держав, то, звичайно, що це одночасно потрапляє на порядок денний цієї зустрічі. Конфлікт, який іде в Ємені нині, не має такої структури, і тому не можна гарантувати, що світові лідери будуть про це говорити кожного разу, коли вони сідають разом за стіл. Тому це є, допомагає, скажемо так, на горі. Але це допомагає і внизу, це допомагає громадянському суспільству, це створює можливості діалогу між простими людьми, це також позитивно для рішення конфлікту.

Складна частина в миротворчому процесі полягає в тому, що вас часто не люблять, тому що, якщо ви дипломат, наприклад, то у постійно вам докоряють, чому й досі нема результату, чому немає рішення, чому ви не можете вирішити проблему, чому не можете повернути Крим до України, але, насправді, це, дійсно, дуже тяжко. Вам можуть не подобатися деталі мінського процесу, але реальність все ж таки в тому, що це сприяє руху вперед.

Що ще я дізнався, спираючись на досвід Молдови і Грузії. Ці рамки, вони розвиваються, коли вибухнув конфлікт між Вірменією і Азербайджаном, і ОБСЄ це обговорювало, всі очікували, що буде рішення через місяць, і очікувалося, що за два місяці це буде вирішено. Але цього не сталося. Крім того, ці рамки змінюються для того, щоб відповідати актуальним потребам і очікуванням сторін. Я думаю, що ми і тут можемо очікувати подібного, що цей майданчик буде еволюціонувати, розвиватися і змінюватися в залежності від потреб. І я думаю, що вас будуть чути.

Що тут, яка ключова думка? Швидкого рішення не існує. Необхідно, щоб створити рамки і напрацьовувати ідеї, які могли б бути сприятливими для вирішення конфлікту, спираючись на міжнародний досвід. Світ мав багато подібних конфліктів, і існує багато творчих підходів до вирішення таких ситуацій. Звичайно, є і зворотні приклади, є приклади поганого чи неправильного вирішення конфліктів, які залишають наслідки, які потім

тривають негативного... десятиліттями. Тому мати таку міжнародну структуру все ж таки корисно.

Очевидно, що не все просто і що важко зробити так, щоб ці рамки працювали ідеально, і що тут потрібні компроміси, тому що постійно треба залучати всі сторони. Але реальне рішення, дійсно, потребує, скажімо так, поступок з обох боків. Так воно складається історично.

Що ще я почув сьогодні днями в Києві, да і сьогодні за цим столом. Це все ж таки важливість людей. Тобто необхідно мати багатострокове стратегічне бачення, що робити з людьми. Тому найбільша помилка в подібних конфліктах полягає в тому, що ви починаєте ставитися до людей на окупованих територіях як не ваші, як чужинці. Бо українці, вони ж українці скрізь, і чим більше ви будете на цьому наголошувати, тим легше буде знайти шлях до вирішення конфлікту. А коли ви розриваєте зв'язки, і я не хочу зараз наводити якісь конкретні приклади, тому що підуть до мене листи, ми можемо втратити головне, а це ж люди. Земля, дійсно, важливо, і це історично важливо, але все ж таки люди, які мешкають на цій землі, є важливішим надбанням.

І я наразі бачу, що не дивлячись на проблеми, які залишаються, і ми чуємо і від міністрів, і від ОБСЄ, що люди продовжують гинути, не дивлячись на перемир'я, це, звичайно, негативно. Але є і позитивні історії, я, наприклад, чув про кримських студентів, які вчаться в Харкові, і студенти з Донбасу, також в Україні вчаться. Тобто важливо, як уряд дивиться і сприймає студентів з тих регіонів, з Криму та Донбасу, але важливо і те, як студенти сприймають це, а вони голосують за українців, за громадян України. І мені було дуже приємно чути сьогоднішні дискусії за столом про те, як ви забезпечуєте людей житлом. Я думаю, що дуже важливо, і це робота і уряду, і парламенту, навести тут лад, тому що, якщо вам це вдасться, ви побудуєте підвалини підтримки мирного процесу і зможете вирішити конфлікт не військовим способом, а дипломатичним, щоб лідери змогли ухвалити ефективне рішення.

І я думаю, що таку мету і треба ставити – все-таки вирішити конфлікт дипломатичним способом. Але для цього необхідно залучати людей на найнижчому рівні, і тоді ви зможете напрацювати відповіді, які нині потребують на горі.

А ціль очевидна: це довготривалий мир, а це потребує часу. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане посол. І це було дуже цікаво почути ваші зауваження щодо інших конфліктів, а також те, що ви говорите про нинішній конфлікт, це адаптація людей. Оце сприйняття людей, яке по ту сторону від лінії зіткнення, це не ваші люди. Цього треба уникати, звичайно, але особливо ті люди, які мають обмеження до надійних джерел інформації, яких, власне, піддають дезінформації, бомбардуванням дезінформації, викривленої інформації. І не знають тих фактів... якщо люди не знають, до якої міри уряд цієї країни допомагає людям пройти через ці тяжкі, тяжкі ... і що ці складнощі виникли через війну, це дуже важливо. І це дуже важливе зауваження і, власне, дуже слухний посил дипломата і вченого. І це дуже важливо, щоб це почули ті, хто приймають рішення на виконавчому рівні.

І на цьому я хотів би перейти до наступного виступу, а після цього ми могли би послухати питання і відповіді після трьох презентацій. А зараз ми хотіли би надати слово пану Томасу де Ваалу... журналісту на "BBC".

ТОМАС ДЕ ВААЛ. Дякую, пане Немиря. Я хотів би додати до тих подяк, які висловлювалися вашому комітету. І мені дуже, я дуже вдячний за те, що можу виступити перед такою аудиторією сьогодні.

І я також працював над вивченням конфліктів, я вивчав конфлікти як журналіст, коли я працював в Чечні в 90-х роках. І я тоді впевнився в тому, що конфлікт – це страшна річ. А також я працював і в зонах інших конфліктів: Нагірний Карабах, Абхазія і нещодавно в Придністров'ї. І мій проект нинішній полягає в тому, щоби розглянути різні, так би мовити,

залучення тих територій, на яких виникають конфлікти, сепаратисти – Абхазія, Північній Кіпр і Придністров'я.

Звичайно, всі конфлікти різні. І я хотів би процитувати Толстого "Анну Кареніну", де він казав, що всі щасливі сім'ї схожі одна на одну, а всі нещасні сім'ї нещасні по-своєму. І я би сказав, що всі регіони, де проходять конфлікти, схожі, але всі мирні регіони (він перепросив) схожі, а конфліктні регіони відрізняються одне від одного. Звичайно, є певні спільні риси, але основна різниця в тому конфлікті, в якому задіяна Україна, це полягає в тому, що Росія тут відіграє найбільш центральну роль в порівнянні з іншими конфліктами на пострадянському просторі. Але, коли розпадалась радянська держава, то в принципі Росія не була такою наявною стороною в конфлікті. Але тут ми маємо розглядати ці питання в геополітичних вимірах. І, звичайно, є і місцевий вимір, і треба дуже багато уроків вивчити із цих прикладів.

Я хотів би сказати такі очевидні факти. Але, власне, коли ідеться про насильство, то життя міняється. Коли ми дивимося на ці конфлікти, наприклад, в Придністров'ї чи в Кіпрі, то там активно насильство тривало декілька тижнів, і там помінялася ситуація на десятиріччя після цього. Ментальність людей змінилася, ситуація змінилася в тих регіонах. І після того, як завершилось насильство, процес вирішення цього конфлікту дуже повільний, болючий, болісний. І ми от бачили, що конфлікт на Кіпрі в 1974 році почався, але прогресу по вирішенню цього конфлікту було досягнуто в 2003 році, коли була відкрита "зелена лінія", і це було 40 років після того, як пройшло захоплення Туреччиною території Кіпру.

І от ми побачили, що відкриття мосту сталося через 25 років. Прогрес дуже повільний, і це болісно. Але ми скоріше будемо дивитися, розглядати питання трансформації, а не вирішення, тому що це концепція полягає в тому, що не можна вирішити конфлікт одночасно. А дуже багато є таких конфліктів, які поступово трансформуються, ситуація покращується, і люди починають забувати, чого вони ненавиділи колись, чому вони воювали один

з одним, і молоде покоління починає думати про те, що більш логічно встановити мир. І це, власне, триває довше, ніж дипломатичне вирішення цих конфліктів.

Сепаратистські конфлікти мають також одну дуже важливу рису, і ми бачимо її в вашому конфлікті, вона наявна. Сепаратисти не існують в вакуумі, цей рух міняється весь час. І, власне, тут є держава-метрополія, так як це було в Тбілісі, в Кишиневі, в Південній Нікосії, і Київ, це метрополія, яка втратила певні території. А є також і інші держави, які допомагають повстанцям будувати певні структури. І ми бачимо такі дуже складні стосунки поміж цими клієнтами і державою-патроном, це набагато складніше, ніж здається. Наприклад, Абхазія 70 відсотків її фінансує Росія, і там війська російські розміщені на її території. Але там політичний є спротив в Абхазії до певних речей, які би хотіла Москва. Вони протистоять, тому що хоче Москва. Це легалізація, це набуття власності над об'єктами в Абхазії росіянами. А Москва хотіла би наполягати на цьому. І якщо би був вибір у абхазців, то вони би може обрали шлях більшої незалежності від Москви. І, коли є два кандидати на виборах, то ми завжди вибираємо такого, знаєте, більше-менше зло для себе. Тому от ці стосунки поміж клієнтами і державою-патроном, яка підтримує сепаратистів не завжди дуже прості.

І дуже важливо зазначити, що динаміка працює таким чином, що, коли держава-метрополія: Тбілісі, Кишинів, Нікосія – перериває стосунки, то тоді, з окупованою територією, то тоді зростає вплив держави патрона сепаратистів. У 90-х роках у Абхазії було дуже багато зв'язків з грузинами, з Грузією, там був і телефонний зв'язок, там були і економічні були зв'язки. А зараз, через політику ізоляції, власне, набагато важче грузинському уряду впливати на ситуацію в Абхазії. Абхазія зараз більше економічно залежить від Росії.

В Придністров'ї трошки більш позитивний приклад. Але тут, в Україні, я вважаю, таким негативним прикладом, там, де є російські війська, криміналізовані структури. Звичайно, що це правда. Але можна подивитись

на це з іншої перспективи, воно менш криміналізовано, ніж в 90-х роках, на тисячу 500 осіб було зменшено кількість російських військ, а дуже багато з них є жителями Придністров'я зараз. І деякі кажуть: росіяни, їдьте додому. І, коли кажуть, що російські війська, йдуть геть звідси, їдьте додому, то дуже часто вони починають їхати на тролейбусі до себе додому, тому що вони самі із Придністров'я родом.

І економічний елемент також дуже важливий. Молдова залишала відкритими економічні зв'язки на обох берегах Дністра. І половина експерту Придністров'я йде в Молдову, 25 відсотків – у Європейський Союз, і там реєструються компанії в Кишиневі. І таким чином, одна людина в Придністров'ї сказала, що моя голова в Росії, але ноги мене ведуть в Європу. Придністров'ї зараз долучилася тихенько до договору про Зону вільної торгівлі, економічна інтеграція Придністров'я і Молдови вона тишком-нишком проводиться, але це таки дуже важливий чинник у майбутньому примиренні.

І подібний процес проходить і на Кіпрі. Коли була відкрита "зелена лінія", тисячу людей ходять туди-сюди через цю "зелену лінію" кожного дня, її легко перетнути, в машинах їздять. А, власне, з Півночі кіпріоти їдуть в Нікосію на закупи. І економічна ситуація, власне, там має багато проблем, складних проблем, але на щоденному, повсякденному рівні, власне, економічний обмін, економічні стосунки є ключовим фактором налагодження ситуації.

Я хотів би повернутися до нашої дискусії. Це філософське питання, наша тема, що ми відчуваємо щодо тих людей, які нас зрадили, які є сепаратистами, це є таке філософське питання. І, звичайно, тут ми бачимо елементи того, що з нами ці люди вчинили дуже багата поганого, вони, власне, розв'язали насильницькі дії. І це, власне, такі думки виникають у розпалі того конфлікту. Але така політика не спрацьовує на майбутнє.

І ми говорили про складні речі. І ми кажемо, що треба не здоганяти те, що було втрачено в плані цієї політики ізоляції. От, наприклад, Грузія в 90-ті

роки проводила політику ізоляції, а от минулого року вони, ну, хотіли знову залучити тих людей із Абхазії. Я там був на кордоні в жовтні. І по суті грузини зараз будують на іншому березі ріки і торгівельний центр, і лікарню. І дуже багато абхазців перетинають цей кордон для того, щоби полікуватися в Грузії. І грузинський уряд робить все для того, щоби, ну, вдосконалити процедури перетину цієї лінії розділу, не обов'язково показати паспорт та будь-який документ і це для грузинської сторони дуже важливо. І роки ізоляції означали, що отакі стосунки були втрачені. І дуже багато абхазців тепер не наважуються поїхати до Грузії, хоча, якщо б такої політики ізоляції не було, вони би їздили туди. Але в Придністров'ї більш позитивно процес цей проходить. Ми бачимо, що в 2016 році були визначені певні питання, їх треба було вирішити, їх вирішили вже, включаючи там і відбудову мосту, і видачу паспортів, і таке інше. Це невеличкі питання, але це дає свідчення тому, що от всі ці роки використовувалися для того, щоби будувати стосунки довіри. І, звичайно, ви не можете якусь ініціативу проголосити і наступного року вже отримати результат від неї, а цей результат може прийти через роки, але це дуже важливо.

І я... От, що стосується Кіпру, Придністров'я. Оце трансформація сталася, трансформація конфлікту і це означає, що від насильницьких дій перейшли до пошуку порозуміння поміж людьми, які живуть на різних боках цих ліній розподілу.

І дуже... От, Керрі тут говорила, що громадян не можна ділити на перший сорт і другий сорт. Якщо ти є громадянином країни, то ти і є громадянин цієї країни. І не дивлячись на те, яка в них історична спадщина, не дивлячись, якою мовою вони говорять, не дивлячись на минуле, треба включати абсолютно всіх, які проживають на вашій території як громадяни, включати їх в ці процеси і дбати про них. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Томасе.

...який приєднався до нас, незважаючи на жахливі умови щодо дорожнього руху в Україні. І я пропонував би зараз, щоб ми надали слово наступному виступаючому для того, щоб після завершення мати обговорення, і потім би надати слово Євгену Кириловичу.

Але зараз стосовно маленького коментаря щодо виступу Томаса де Ваала. Зазначу, що, безумовно, всі сім'ї, нещасні сім'ї, нещасні по-своєму і, безумовно, в конфліктах є різність. В тому, що ви сказали, порівнюючи Придністров'я, Абхазію, Південну Осетію, Кіпр, є також деяка відмінність, на яку б я б хотів би звернути увагу, зокрема, яка може грати з точки зору часових рамок. А це наявність санкцій проти країни-агресора або метрополії, як ви сказали, чого немає в такому масштабі і не було в такому масштабі інтенсивності відносно ситуації в Абхазії і Південній Осетії або ситуації щодо Кіпру. В даному випадку питання довгостроковості, протяжності – це питання ціни і наявності або відсутності послаблення або посилення санкцій, елементу, який не був в такій мірі або взагалі присутній по цих конфліктах, що, безумовно, є частиною багатосторонньої тут дипломатії.

І зараз я хотів би надати слово Дункану Хіскоку, експерту з конфліктології. У всіх присутніх є невеличкі біографічні довідки, які є. І колега Хіскок уже 15 років займається проблемами конфлікту і безпеки. І його виступ буде третій в цій сесії, після якої ми обговоримо це і, як я вже оголосив, надамо слово Євгену Кириловичу.

Будь ласка.

ДУНКАН ХІСКОК. Дякую, шановний пане голово.

Шановні пане та панове! Сьогодні я би хотів поговорити про місцевий вимір конфлікту, про його місце у загальній картині і про його стратегічне значення.

Але перед цим я би хотів поділитися деякими спостереженнями про роль доброзичливих західних партнерів. Під ними я розумію міжнародних

спеціалістів, які з'являються у гарячих точках і за декілька днів пропонують свої поради про те, як все треба робити по-іншому.

Більшість західних порад мають своє коріння у добрих намірах, однак іноді знаходжу ці поради наївними. І не лише з точки зору нерозуміння викликів, які стоять перед Україною, але і з точки зору нереальності втілення цих самих реформ у їх власних країнах. Вони радять і вимагають від України речі, які неможливо швидко втілити в інших менш турбулентних політекономічних контекстах. І це нашоухує мене на думку, що ми як західні експерти повинні бути більш обережними і стриманими у своїх висловлюваннях.

І ось два приклади. По-перше, іноді може скластися враження, що західні миротворці та експерти більше зацікавлені у збалансованій інформації, ніж у встановленні істини, що вони вважають всі точки зору однаково цінними, незважаючи на те, що деякі з них можуть бути відверто фальсифікованими, маніпулятивними або несправедливими. Тут є доля правди. Миротворчий процес, дійсно, починається із намагання зрозуміти ситуацію, і це вимагає дослуховуватися до всіх точок зору. Однак маємо більш чітко розмежовувати обов'язково потребу більш слухати всіх і намагатися їх зрозуміти, зовсім не обов'язково потрібно погоджуватися із ними.

По-друге, іноді може здаватися, що миротворці просувають ідею миру за будь-яку ціну, тобто зупинити конфлікт навіть на умовах, які є неприйнятими для місцевого населення. Знову ж таки у цьому припущенні є доля правди. Як правило, миротворці мають досить скептичні погляди на конфлікт як інструмент розв'язання будь-якої проблеми. Однак, іноді патова ситуація краща за поразку, і люди свідомо борються за цю патову ситуацію.

У зв'язку з цим я особисто не бачу довготермінового вирішення конфлікту на сході України, допоки Москва не хоче бачити таке рішення. А з точки зору більшості українців, умови, за яких Москва може змінити свої розрахунки і піти на закінчення гри, автоматично ..... комбінацію патової

ситуації на поразку. Але це, звичайно, не означає, що дії уряду України не мають значення, саме тут місцеві питання виходять на перший план.

Я звертаю на все це увагу, оскільки знаю, що міжнародні партнери радять Україні робити більше у сфері вирішення місцевих питань. Що ми маємо на увазі, коли говоримо про місцеві питання? Маємо на увазі фактори, які впливають на щоденне життя, досвід і гідність людей. Це питання, які за аномальних умов вирішуються на місцевому рівні, без потреби втручання з центру: житло, газ, світло, лікарні, школи, як вижити родинам і місцевим бізнесам. Двома словами, людська безпека.

Відповідно, коли я говорю про вирішення місцевих питань, я маю на увазі певну форму колективних дій, спрямованих на намагання полегшити проблеми щоденного життя, із якими стикаються місцеві мешканці із зони конфлікту. Важливо зазначити, що це може включати питання, які перетинають лінію зіткнення. Тобто іноді для задовільного вирішення проблем необхідно буде певним чином співпрацювати із протилежною стороною.

Я б хотів наголосити на тому, що мова тут не йде про залучення місцевих мешканців у переговорний процес, хоча теж важливо. Питання, яке ми обговорюємо, вимагає іншої точки відліку, а саме ми живемо в зоні конфлікту, ми маємо вижити і прожити наше життя гідно. Що може нам у цьому допомогти? Я глибоко вірю у стратегічне значення місцевих питань у миротворчому процесі. Однак хочу почати з морального аргументу. Якщо зовсім просто, то ми не маємо морального права кинути людей у небезпеці і ускладнювати їх і так непросте життя. Окрім того, вирішення місцевих питань дає потужний позитивний сигнал – внутрішній і зовнішній.

Я особисто вважаю, що більшість українців, незалежно від місця їх проживання, хочуть жити у більш відповідальній і чутливій державі, це дуже сильний меседж. Україна – це європейська країна, яка піклується про всіх своїх громадян по обидва боки лінії контролю. Це ми вважаємо людей, які проживають на території, охоплених конфліктом, частиною рішення

проблеми, частиною майбутнього нашої держави. Ми допоможемо нашим громадянам жити гідно у дуже складних умовах. Так, наші ресурси та інституційні спроможності на те і обмежені, це дуже складна ситуація, але ми намагаємося допомогти.

Цей меседж також важливий за кордонами України. Якщо держава може продемонструвати свою активну позицію у вирішенні місцевих питань у зоні конфлікту, тоді буде реально бажання міжнародної спільноти допомогти ресурсами, експертизою і досвідом.

Однак критична важливість включення місцевих питань у процес миробудівництва полягає у їх здатності забезпечити довготривалий мир ..... Часто можна почути, все дуже добре обговорювати місцеві питання. Однак насправді неважливо що відбувається на місцевому рівні, бо все одно всі рішення приймаються на вищому рівні. Я розумію цей аргумент і погоджуюсь, що часто-густо миробудівництво на місцевому рівні, має обмежений вплив на динаміку подій на найвищому політичному рівні. Однак я не закликаю вирішувати місцеві питання, замість того, щоб впровадити політику на високому рівні. Я закликаю проводити обидва процеси паралельно. Це не дилема або-або, це... і це також.

Ми покладаємо занадто багато надій на здатність ..... мирних переговорів вирішувати всі проблеми. Досвід показує, що це рідко стає реальністю. Є багато місць в усьому світі, де мирна угода лише досягла замороження не надійного статусу-кво. Тобто питання реалістичних очікувань, чого можна досягти в рамках переговорного процесу. На мою думку, це особливо ..... в ситуації з Мінською угодою. Я згоден з ... що це нам дала процес структуру... але від самого початку було зрозуміло, що це була короткострокова угода, головною умовою якої було оголошення припинення вогню, і деякі кроки спрямовані на зниження напруги. Якби вони реалізовувались чесно і з добрими намірами всіма сторонами.

Якщо західні дипломати навіть зараз намагаються втикнути нове життя в угоду – це тому, що на їх думку щось краще ніж нічого і з ними важко не

погодитись. Але основна ідея залишається релевантною, ані Мінськ-2, ані будь-які інші переговори на високому рівні не здатні адекватно вирішити місцеве питання. І цю прогалину необхідно заповнювати. Більш того, я вважаю її релевантною незалежно від того, який сценарій розгортатиметься у майбутньому. Вирішення місцевого питання допомагає жити зі статусом-кво краще, вони також створюють фундамент для розуміння і співпраці на яких можна будувати подальші дії, якщо ситуація змінюватиметься.

Більш того, якщо не вирішувати місцеві питання, які створюють напругу, вони можуть легко перерости в ескалацію конфлікту. Як кажуть англійці, "хтось підкине хмизу у вогонь". А якщо ви знаєте, що є загроза пожежі, варто розглянути всі варіанти зменшення ризику виникнення пожежі. Механізми діалогу та участі в місцевих питаннях не зможуть вирішити сам конфлікт, однак вони абсолютно точно будуть корисними для деескалації напруги та запобігання її зростанню.

Насамкінець хотів би знову підкреслити: вирішення місцевих питань не є дилемою або-або, це не є заміною чогось іншого. Це посилення існуючих дій, це додаткові активні кроки на шляху до вирішення місцевих проблем, включно із випадками, які вимагають взаємодії зі сторонами через лінію зіткнення. Такі кроки будуть необхідні на побудову довготермінового миру, не зважаючи на динаміку гри на високому рівні у наступні місяці чи роки.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Дункан.

І я думаю, організуюча ідея цього коментаря стосувалася, що незалежно від того, як буде просуватися зусилля на найвищому міждержавному рівні, важливо не лише паралельно, але й нижче цього рівня докладати зусилля, щоб ці люди, яких безпосередньо це стосується, пережили це, вижили і знайшли способи мати, як він сказав, достойне життя, наскільки це можливо в зоні конфлікту, не зважаючи на всі ці жахливі умови. Я думаю, це також важливий меседж, який торкається багатьох питань.

Зараз ми чули три презентації: дипломатів, експертів з конфлікту і в порівняльному аспекті. Зараз я пропоную мати такий раунд запитань до виступаючих або тих, хто на додаток до запитань, бо замість запитань хотіли б мати короткі коментарі. Будь ласка, зараз відкривається така можливість. Прохання до всіх, хто буде задавати запитання або виступати з коментарями, тривати їх лаконічними і представлятися перед тим, як брати слово.

Будь ласка, прошу.

МАЦУКА О. Олексій Мацука, "Громадське телебачення Донбасу" та "Донецький інститут інформації", громадська організація.

У мене коротке питання до виступаючих. Як ви оцінюєте роль медіа під час конфлікту? І чи можливо знизити токсичність медіа під час конфлікту, за який рахунок, чи є такий досвід у вас? І яка роль медіа у цих подіях? Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Ви мали на увазі всі медіа чи українські, чи російські?

МАЦУКА О. Я маю на увазі теоретично це питання, взагалі.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. *(Іноземна мова)*

Ми, можливо, зараз зберемо кілька запитань, і потім дамо відповідь. Будь ласка, хто хотів би також задати запитання або поділитися думками? Будь ласка.

КОВАЛЬ Р. Дякую.

Роман Коваль, Інститут миру і порозуміння. У мене є короткий коментар, але я можу почекати, поки буде відповідь, якщо...

ГОЛОВУЮЧИЙ. *(Не чути)*

КОВАЛЬ Р. Дякую. Я хотів би додати буквально два слова до того, що говорив пан Дункан Хіскок, що... Ну, наскільки насправді важлива от ця допомога на місцевому рівні і наскільки ті інструменти діалогу, які не завжди можуть досягти результатів на вищому рівні, є важливими на цьому самому низовому рівні. Це якраз одна з ініціатив другої ініціативи організації ініціативи за мирні зміни, яка зараз відбувається в Донецькій області, де інструменти діалогу на сьогоднішній день, скажемо так, є на шляху до їх інституалізації на цьому місцевому рівні в якості положень на рівні місцевих адміністрацій як інструмент прийняття рішення вирішення конфліктів. І те, що ми спостерігаємо зараз, будуючи цей потенціал в громадах, це наскільки важливо насправді цим людям навіть мати саму можливість зустрічатися разом і обговорювати ті проблеми, що їх об'єднують.

І ще один паралельний процес, в який теж задіяний Інститут миру і порозуміння, свідчить про те, що навіть інколи просто обмін інформацією про те, з якими ситуаціями небезпеки стикаються люди на місцях, і навіть можливість почути від тих, кого англійською мовою називають security provider, да, или відповідальні агенції, які можуть виправити або відреагувати на ту чи іншу ситуацію, включаючи ДСНС, включаючи поліцію або Збройні Сили України, вже суттєво зменшують рівень напруги і відчуття небезпеки, які ці люди відчувають, і це якраз ініціатива, яка підтримується в тому числі і ПРООН в Україні. Навіть коли проблема не вирішується, але люди чують, що як би ми хотіли її вирішити, але на сьогоднішній день не можемо, це вже, скажемо так, змінює ставлення людей один до одного і змінює відношення, яке на цей час формується. І так, наприклад, люди не завжди знають, що є цивільна військова програма співробітництва, але вони сприймають всі збройні сили як такі, що готові надати в тому числі і медичну допомогу там, де немає можливості швидкої допомоги до них, до цих громад, які знаходяться сьогодні в сірій зоні, скажемо так. От саме на місцевому рівні вирішення цих питань протягом навіть декількох місяців, що відбувається

проект, змінює ставлення і відношення людей, і це ми спостерігаємо, просто моніторячи ситуацію в цих місцях. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Будь ласка, зараз прошу, бо було запитання і прошу інших, хто готують запитання, підготуватися також, зараз відповідь.

_____. Дякую. Я хочу відповісти на запитання, яке стосується ЗМІ.

Звичайно, це дуже важливо, і я думаю, що ми всі знаємо, що ЗМІ деколи можуть відігравати дуже негативну роль, якщо вони поширюють брехню. І це також може відбуватися, коли транслюються стереотипи або певною мовою, мовою, якою користуються інші, інша сторона. Наприклад, ми знаємо, як російський стереотип, який подає Україну як фашистську державу і таке інше, ну, і використання таких слів як терористи, наприклад. Тобто треба бути обережними, перш ніж когось назвати терористом, якщо хтось підклав вибухівку в автобус і вбив людей, це точно терорист. Але, якщо хтось взяв в руки зброю, це ще не факт, що терорист. Тому тут треба бути обережним і дуже важливо як це все подають журналісти, якою мовою це робиться. І треба в конфлікті бути дуже толерантним. І перш ніж вас почують з іншої сторони, треба ваш меседж, ваш сигнал, вашу основну думку повторювати багато разів.

Але, якщо все ж таки інформувати населення, люди можуть передавати важливі ідеї через контактну лінію, оскільки тут перетинання дуже активне відбувається, процес динамічний, і таким чином вас почують з іншого боку.

Дуже важливо використовувати якраз людей для того, щоб поширювати інформацію. Можна навіть їм передавати газети, щоб вони могли їх перевозити на іншу сторону. Тобто людські ресурси треба використовувати, тому що в багатьох інших конфліктах такої можливості немає, а у вас є.

ФЕДОРЧУК Н. Наталія Федорчук.

...в зоні конфлікту. Своєчасність отримання ними допомоги, мені здається, на сьогоднішній день найменше врегульовано. Чому? Тому що навіть військові шпиталі, якщо ви розумієте, не мають такої медичної посади, як гінеколог. Вони не розраховані в українській медичній системі, яка забезпечує здоровий стан військових.

Як ви бачите, врегулювання саме цієї ситуації в зоні конфлікту? Це реально дуже важливо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Доступ до медичних послуг, особливо репродуктивне здоров'я жінок.

_____. Я можу спробувати. Я говорила раніше в своїй презентації про те, що, звичайно, конфлікт і насильницькі дії проти жінок я хотіла би сказати про це, про насильство на гендерному рівні. Звичайно, що це вписується і в загальні надання медичної допомоги в зоні конфлікту, дуже часто, коли наша місія працює ми знаємо, що люди просто не підходять до представників влади, вони не довіряють їм і вони не завжди довіряють і тим організаціям, які надають медичні послуги.

Крім того, коли йдеться про гендерне насильство, то воно стигматизується, тому вони не хочуть звертатися в таких випадках, якщо вони жертви. Але навіть, якщо вони звертаються до них, то їх дуже часто ставлять в таку не приємну позицію, з психологічної точки зору, коли вони, власне, коли вони проходять огляд медичний. Тому дуже важко знайти статистику жертв, потерпілих через насильство на гендерному ґрунті. Тому що вони і не звертаються і така статистика не ведеться.

І на скільки оцей військовий конфлікт збільшив такі випадки, нам важко сказати, тому що цієї статистики не було колись і зараз її немає також. Те, що у нас є не урядові організації, які працюють з цих питань, це якісь

притулки, які допомагають на місцевому рівні. Нам треба, власне, обмінюватись інформацією, дивитися, що може зробити уряд, чи може створювати притулки для таких жінок, які постраждали від насильства на гендерному ґрунті. І, звичайно, треба дивитися, яким чином можна давати більше допомоги з допомогою навіть і міжнародних організацій.

І дуже важко, власне, отримувати ці дані, структурувати ці дані, і, дійсно, ваше питання дуже слухне.

ГОЛОВУЮЧИЙ. ...І зараз я хочу запросити до виступу Євгена Кириловича Марчука, представника України в робочій групі з питань безпеки мінської переговорної тристоронньої контактної групи.

Євген Кирилович, сесія... головний спік називається "Загальний огляд Мінського переговорного процесу. Миротворча місія: вирішення чи поглиблення конфлікту". Але, безумовно, ви не обмежуєтеся лише цими формулюваннями. Прошу.

МАРЧУК Є.К. Дякую.

Шановне товариство, для того, щоб почати розмову, я хочу задати всім нам питання. Скажіть, будь ласка, нинішні так звані "керівники" так званих "ОРДО-ОРЛО", вони знають, що їх чекає, коли на Донбас повернеться українська влада? Знають. В крайньому разі, я від них це знаю. Вони знають, що їх чекає тюрма. Це у кращому випадку, як вони вважають. Вони зацікавлені у тому, щоб нормалізувати ситуацію на тій версії, яку пропонує Україна, ну, і в значній мірі, і світове співтовариство? Ні! Вони не зацікавлені, тому що вони знають, що нормалізація їх особисто заведе в тюрму.

У зв'язку з цим виникає друге питання. Українська влада яку ставить мету: припинення війни, нормалізація і повернення, через демократичні процедури повернення до нормального життя, але на основах Української Конституції і українського правового поля. Добре! З керівниками нам

зрозуміло, що вони не є і ніколи не будуть прихильниками нормалізації ситуації на Донбасі на українських... ну, на версії, яка запропонована Україною і яка підтримується світовою спільнотою. Але для України і для нас ми розуміємо, що все рівно війна колись закінчиться і нормалізація наступить.

Але виникає друге питання: населення, яке там залишилось, що це за структура? Демографічно зруйнована структура, абсолютно зруйнована, де розрушені всі пропорції нормального співтовариства: молодь, новонароджені, працюючі, пенсіонери і так далі. Вже не кажучи навіть пропорції чоловіки і жінки.

Для української влади, плануючи роботу по поверненню, має значення як зустріне і взагалі як сьогодні відноситься в основному різні категорії порізного, але в основному, як відноситься те населення в цілому, окрім бойовиків, які в структурах бойових там, це зрозуміло? Як воно сьогодні сприймає нинішню українську владу і ту версію можливого повернення української влади на тимчасово окуповані території?

Деякі є дослідження, які роблять різні структури, спеціальні там служби і так далі, картина не дуже весела. Крім того, що природні умови і жертви могили є і з тієї сторони, вони породжують багато страхів, само собою зрозуміло, війна радості ні в кого не визиває. З другого боку, фобії ще протилежна сторона, крім них самих, допомагає в цьому серйозно і російська машина, ми знаємо все медійне поле, яке бомбардує ту територію, воно дуже добре вивчено українськими фахівцями, буквально до хвилин кожен день моніторинги вперед і назад, і узагальнені параметри, і так далі. У зв'язку з цим виникає питання, перше, окрім воєнного, ми сьогодні військові проблеми не обговорюємо, виникає питання, а що треба робити владі українській сьогодні і що треба робити завтра, і через півроку, я маю на увазі, по відношенню до тієї території, не тільки в медійному? До речі, в мене є така крамольна думка, хто знає весь наш телевізійний контекст, я, наприклад, проти того, щоб сьогодні те наше телебачення, яке демонструє те, що воно

сьогодні демонструє, щоб взагалі його передавати на окуповані території. Хроніка катастроф, всякі негаразди, вуличні сутички, кримінал, корупція у владі і так далі – нема чим хвалитися. Але це так, моя особиста, не погоджена ні з ким думка, можливо, вона і не правильна.

Але разом з тим, а ми ж не можемо думати тільки, що... Ми знаємо всі точно, ті хто професійно займаються, що просто воєнним способом вирішити проблему не вдасться, думаю, тут не треба цю тему глибоко пояснювати. Значить тоді ми не можемо, я маю на увазі українська сторона, просто собі думати "як вийде, так вийде", нічого подібного. Тим більше, що ми ж знаємо непогано світовий досвід як поступово, поетапно, через перехідні періоди і інші технології, як поступово це питання вирішувалось дуже складне, дуже складне. І я знаю, тому що інколи приходиться мати розмови з владними інституціями, в них дуже багато поточних проблем, таких оперативних, сьогодні на сьогодні, сьогодні на завтра. І думати про оці речі, про які я кажу, їм просто немає коли, але без цього нічого не вийде. Я можу сказати вам проте, що фобії набирають сили, страхи, які там розповсюджуються, різного характеру, з різних джерел і ситуація, в принципі, серед населення, несприятлива зовсім для української влади.

В зв'язку з цим, я вам можу сказати, я, наприклад, під час переговорів, окрім там протокольних переговорів, є і такі кава-брейківські", і все інше, а вимушений вже контактувати не тільки з росіянами, а і з представниками DPR і LPR. І в одній із розмов, вона така була напівприватного характеру, я йому кажу, що, давай, треба думати, як там нам на такому неофіційному рівні пробувати вирішити деякі локальні питання, про які сьогодні йшла мова. Він мені каже таку річ: "Євген Кирилович, а ви можете сказати, що мене чекає, коли повернеться українська влада? Мене особисто, моєї сім'ї, моїх дітей?" А він відповідальний, він веде переговорний процес. Я там не буду переказувати, як я йому відповідав, але просто це питання... Да, я йому пояснив, він знає одне із моїх публічних інтерв'ю, воно було на телебаченні,

він його дивився і так далі. Але я ж не владна інституція, я в переговорному процесі retarded general, не більше.

А хто йому дає відповідь, де він може знайти відповідь? Він не бойовик, він не учасник бойових дій. Але він стопроцентний колаборант. Правильно, сто процентний колаборант. А відповідь є? Да, вона є така узагальнена, що нічого хорошого його не чекає. А від нього залежить дуже багато того, що відбувається, в тому числі від його першого там так званого керівника, що відбувається в цивільній частині того населення.

Більше того, він каже, ми ж дивимося ваше телебачення, ми ж бачимо. Ми ж у вас хто, у вашій сфері? Ми – вбивці, бандити, сепаратисти, терористи. Так це я, каже, не учасник бойових дій, а хто хоч був десь там на передовій чи просто був навіть в резерві призначений, що він чекає? І так далі.

Це не новина про те, що я кажу. Я знаю із світового досвіду, таке було в багатьох випадках, де були подібні до нашого конфлікту. І тут виникає на перше питання, на яке поки що в світовій практиці є досвід, ми його трохи знаємо. Особливо мені подобається досвід по Північній Ірландії. Але сьогодні відповіді тій частині громадян, які вимушені колаборанти не в бойовій сфері, не у воєнній сфері, відповіді для них немає. І немає відповіді на дуже багато, дуже багатьом категоріям населення, які там не зав'язані ніяк в там воєнні структури.

Мова ненависті, ми знаємо, що в багатьох випадках ставиться питання про її elimination language of hatred на відповідному етапі. Сьогодні не можна заставити нашу... якимось силою медіа і так далі, щоб вилучити мову ненависті, тому що кожен день є смерті, кожен день є вбивства. Але разом з тим, а без цього ніяк не вийде, без відповіді на оце перше питання, і потім уже та мова-мова ненависті.

У зв'язку з цим, наприклад, під час переговорів от нашої робочої групи, у нас більше, звичайно, питання там бойового характеру, але досить часто і бувають такі, які пов'язані з тим, що дозволяє хоч трошечки, хоч на міліметр знизити взаємну недовіру сторін. Це пов'язано з відновленням об'єктів

життєзабезпечення таких крупних, які на лінії фронту, 426 кілометрів, знаходяться і які розрушені. Це водопостачання, наприклад, там, Донецька фільтрувальна станція, мільйон 160 тисяч людей зав'язані на цю Донецьку фільтрувальну станцію, там Василівська насосна першого підйема і так далі.

І вирішуючи такі питання по їх ремонту, а щоб відремонтувати, треба припинити вогонь, розвести військові частини, це треба під наглядом ОБСЄ і СЦКК, Спільний центр контролю, координації. Ну, коротше, це багато різних технологічних процедур, потім саперів звести, щоб вони все розмінували і так далі. Тобто чому ми займаємось, здавалось би, непрофільним видом діяльності. І це, коли вдавалося, а вдалося чимало, 12 крупних об'єктів вздовж лінії фронту більш-менш, але вдалося вирішити проблему, відновити оці об'єкти, це газопроводи, водопроводи, електропостачання і так далі.

І це дає такі мікроскопічні надії на те, що можна домовлятися не в Києві і не в Мінську, а от те, що ми говорили тільки що, на локальному рівні, не визнаючи так звані "ДНР" і "ЛНР". Це, до речі, часто питають мене, як ви можете з ними, там взагалі бандити, терористи, як ви можете з ними поруч сидіти? Я говорю, не поруч, тут ОБСЄ, тут ми, там Росія, а вони там, далекувато, вкінці. А як без них вирішити це питання? От, наприклад, як можна тільки через Росію домовитися, щоб відремонтувати там насосну станцію чи фільтрувальну, яка на лінії вогню знаходиться, де безпосередньо беруть участь бойові частини звідти і звідти. Тобто виникає друге питання, страшне для українського політичного істеблїшменту і в принциповому, політичному смислі, воно неможливе, я маю на увазі прямі переговори з так званими "ДНР" і "ЛНР", що, до речі, дуже хоче Росія завжди, вивести нас на прямі переговори, щоб сказати, що ми ж казали, це внутрішній громадянський конфлікт, і ми тут тільки миротворці.

Але життя заставляє, бачите, не на принциповому, не на політико-міжнародному рівні іти з ними на переговори, а на робочих рівнях, на робочих рівнях представник з однієї і з другої сторони. СЦКК – це що? Спільний центр, куди входять військові російські і українські, вони, окрім

ОБСЄ як спостерігачі, вони організаційно цим займаються, вони заради цього були створені. Тобто друга частина, на яку я хочу звернути увагу, крім того, що українській владі, структурам владним дуже велика стоїть проблема, я бачу, що вона поки що в такому макрорівні ще не підступалися серйозно до роботи, а що ж цією територією, як можна і треба робити. А можливості такі є.

Динаміка руху населення з тієї частини на підконтрольну велика, в день 25-30 тисяч людей проходять через контрольні пункти exit-entrance, в'їзду і виїзду. Тобто можливості є.

Крім того, я вже не кажу там, ми говорили про медійні. І, з другого боку, на загальнодержавному рівні, на мій погляд, потребується деяка корекція, я маю на увазі на загальнодержавному, не на регіональному, деяка корекція по вирішенню таких локальних проблем. Я, наприклад, користуючись тим досвідом, який, я знаю, був у Північній Ірландії, коли Європейський Союз давав мікро такі інвестиції, мікрокредити на створення різних молодіжних груп, різних, там шахмати, спорт, комп'ютерні, мистецтво, але при одній умові, що там будуть діти з обох сторін, для однієї сторони ні, там діти для обох сторін. Мені прийшлося розмовляти з одним із представників "ДНР", так званої, і говорю, а може давайте поспробуємо хоча б в цій зоні близькій до прифронтової, цієї лінії. В принципі начебто теоретично да, але як це організаційно і як це забезпечити ніхто не має, крім абстракції, що це можна і це було б добре, чи, наприклад, фестиваль чи спортивні змагання, дорослі домовилися, що спортивні змагання найближча школа від фронту з того боку і з цього боку влітку олімпіада яка-небудь. Це звичайно дуже важко собі зараз уявити, але це можливо зробити. Але, щоб це зробити, треба багато зняти політичних прапорців, які забороняють підхід до такого варіанту.

Коротше кажучи, я акцентую увагу на тому, що світовий досвід в тій мірі, і якій нам відомий, має широченний діапазон, дякуючи, що нам допомагали дуже багато і міжнародні інституції, щоб розуміти, не тільки

вивчити – у світі 220 таких конфліктів, які ООН супроводжувало після Другої Світової війни, ми вивчили 64.

Але для того, щоб підійти до практичної, прагматичної частини... У Мінському перего... ну, я можу сказати, що є група у нас, робоча група, окрім по безпеці, є група політична, група гуманітарна і економічна, я знаю все, що там відбувається. Поки що там до того, що я кажу, дуже далеко. Воно пов'язано із проблемами, які зв'язані з обстрілами, зі щоденними там загибелями і так далі. Але якщо на сьогодні не заглядати вперед і не подумати, як в Україні організувати кваліфіковану роботу, цілеспрямовану навіть з урахуванням таких аспектів соціально-психологічних, дуже тонка, дуже делікатна річ, розраховувати на те, що тільки там Путін дасть команду і всі російські там війська, скільки їх там є, вони будуть виведені, а 36 тисяч бойовиків двох армійських корпусів кудись подінуться... що це фантастика – да? – і що тоді нам легко прийдеться заходити туди, я маю на увазі, повертатися українській владі, це дуже шкідлива ілюзія.

Тому завершуючи свій виступ, я хочу сказати, що Мінський переговорний процес знаходиться... ну, я сказав би так, може, трохи з перебільшенням, але у своєрідному deadlock – тупику. З 20 числа буде 73 раунд, це тільки групи робочої з питань безпеки, десь 12-13 раундів ми топчемося на місці, порядок денний практично незмінний, тільки ОБСЄ міняє послідовність і переакцентує інколи. Але порядок денний як правило один і той же: всеохоплююче припинення вогню, розведення, розмінування і так далі.

В зв'язку з цим розраховувати на те, що в мінському процесі буде прорив, окрім обміну заложниками, поки що не дуже вигідно. Хоча в української сторони є напрацювань по різних, я знаю, по всіх групах, і в нашій робочій групі безпековій, є цілий ряд напрацювань і ініціатив. Вони може там не всі стратегічні, але такі, які нам уже вдавалося вирішувати, нам в минулому році вдалося домовитися і втримати режим припинення вогню, тобто ceasefire mode, 6 тижнів, це досить багато, це вересень і частина

жовтня. Розведення живої сили там від лінії фронту, є теж позитивні, були позитивні результати. Розмінування, про що я вже сказав. Сьогодні навіть ці питання, де обидві сторони зацікавлені на локальному рівні, практично неможливо по них, тобто розширювати цей плацдарм домовленостей по таких речах, по яких ми вже домовлялися і у нас уже є позитивний досвід, практично не виходить.

Там є прогнози, чому і я, і чим це визвано, там і політичним циклом, і виборами Путіна, і Чемпіонатом світу по футболу, і так далі. Але є і позитивний для світової спільноти фактор – візит Путіна в Сирію і виведення значної частини військових. Але для нас, для України, для мене велике питання question ....., а що для України це. Так, це хорошо, що Росія виходить з Сирії, залишаючи там тисячу з лишнім чоловік. А я задаю питання: а це розв'язує руки по Україні для Путіна. В якійсь мірі, так. Зараз нема такого в нас очікування, що якийсь може бути великий там фронтовий фронтальний наступ і так далі, але ми знаємо, що Росія вже десь з середини 15 року, ні, з кінця десь так 15 року змістила акцент із серйозних таких бойових дій по лінії фронту і перенесла головним чином всю свою ....., activity в підривну роботу в глибокому тилу на території України і так далі.

Завершуючи по Мінському процесу, скажу що ми кожен раз проходимо, кожен раунд проходимо через такий серйозний психологічний момент, коли ми, я маю на увазі українська сторона, ми викладаємо на стіл різного роду докази присутності російських, кадрових російських офіцерів, генералів і деяких структур. Ясна річ, Росія дуже бурхливо на це реагує, заперечуючи і так далі. Але ми це робимо і будемо робити. Для цього достатньо різного роду даних, причому вони документуються і так далі. То єсть, як положено для того, щоб ми могли це публічно сказати, що ми й робимо.

Але цей вимушений крок, він, як точніше сказати, він мало, мало в чому і майже не впливає на російську сторону. До тих пір ми розуміємо: поки Путін не скаже, що так, як він сказав по Криму, в началі заперечуючи, а

потім сам погодився, що російські військові брали участь в анексії Криму, пам'ятаємо, в тому фільмі. До тих пір, поки, а я думаю, це не скоро буде, поки Путін сам визнає присутність російських військових на Донбасі, ні один із переговорників ніколи не заїкнеться навіть. Він розуміє, що його чекає при поверненні додому. А з цього випливає для нас дуже складний момент. Який? Ні в одному документі, який ми готуємо, який ми готували і який навіть підписаний, немає формули, – інакше Росія тоді вийде чи інші вживе заходи, де була б ідентифікація, що Росія – учасник, так, як це сказано у звіті Міжнародного кримінального суду за 4 грудня, де... ну, це – звіт про роботу, це не вирок, не завершення розслідування – про те, що на Сході України міжнародний воєнний конфлікт між Збройними Силами Росії і України. Коли ми зачитували цих... із цього документу там дві статті, росіяни підняли істеріку і, практично, зірвали засідання, що це, мовляв, не стосується нашої... порядку денного, а ми не можемо цього не говорити, тому що це вже не наші аргументи, це вже інформація Гаазького, так званого Гаазького трибуналу.

Тому по Мінському переговорному величезне сподівання на те, що міжнародні санкції, перш за все, Сполучених Штатів і Євросоюзу, і міжнародна коаліція на підтримку України будуть і далі лінію вести на підтримку України.

З другого боку, велике сподівання і на те, що в українській, ну, в нашій державній структурі визріє додаткова якась чи доповнення до структури чи до міністерства якогось, своєрідний такий підрозділ, який би займався відбиттям гібридних складових агресії.

Сьогодні... Росія починала і сьогодні веде комплексну війну проти України. Окрім воєнних і там спецслужби, але ми знаємо, що Росія веде дуже по широкому діапазону агресію те, що називається hybrid components – да? А в державі сьогодні є Міністерство оборони, є спецслужби, які протидіють воєнній і спецслужбі, а практично сьогодні немає єдиної координуючої структури, яка б координувала, зв'язувала б в єдине і роздавала, як кажуть,

всім наряди, як протидіяти гібридним компонентам російської агресії. Я сподіваюся, що це десь знайде своє, свою реалізацію. І на завершення хочу подякувати нашим іноземним колегам, які представляють країни, без допомоги яких нам було б дуже і дуже, і дуже важко наодинці вистояти проти Росії. Дякую за ваше терпіння.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Євген Кирилович.

Я дозволю собі три дуже швидких коментарі після ваших думок. Перше, я думаю, варто всім нагадати ту роль, яку Євген Кирилович Марчук відіграв у попередженні конфлікту у свій час в Криму. І це завжди і краще, ніж потім займатися управлінням конфлікту або врегулюванням його. Нагадаю, що така була ситуація, зараз деякі про це забувають, але це урок на майбутнє.

Друге, ми вражені. Коли Євген Кирилович сказав, що буде 73 засідання його підгрупи в Мінську, я думаю, Євген Кирилович в кошмарном сні не мог себе представити, що місто найбільше в світі, яке він буде відвідувати найчастіше, буде місто Мінськ в Білоруській... в Білорусі.

І третє, з того, що він сказав, я думаю, що... А я спочатку хотів у нього запитати, чи побачив він серед тих переговорників в Мінську майбутніх Джеррі Адамсів і Мартіна Макгінеса. З того, що відповів, розповів, не побачив, тому що реально це не проблема тих переговорників, а проблема тих, хто за ними стоїть. І тому тут досвід також Північної Ірландії може бути не повністю дотичним, оскільки репрезентації і представництва реального немає. Є лише зовнішнє таке управління. Це мої перші такі...

Щодо інституційного. Єдине, що я думав, що у нас є такий орган в державі, це РНБО. Але виявляється, що на думку Євгена Кириловича, такого органу нема, який діяв би в умовах...

МАРЧУК Є.К. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Отже, є інституційний аспект, який можливий.

Зараз я також відкриваю частину для обговорення. Запитання до Євгена Кириловича, запитання до колег, які є.

Будь ласка, я вам давав і вам давав, я вам дам обов'язково ще, от колега це не виступав. Представтесь, будь ласка.

НАУМЕНКО О. Доброго дня! Олег Науменко, британська компанія ....., яка займається питаннями безпеки і розвитку. Я б хотів запитати і моє питання, напевно, походить від колеги Олексія Ігуменова питання, а також тез пана Євгена Марчука щодо ролі медіа в конфлікті і особливо ролі медіа в сенсі дерадикалізації суспільства. Тому що наш, зокрема, конфлікт сприяв дуже сильній радикалізації як взагалі по всій Україні, так і на тимчасово окупованих територіях, зокрема. І моє питання до усіх спікерів, яких ми сьогодні почули, наскільки, ви вважаєте, більш ефективним використання, можливо, нових медіа? Тобто не традиційних телеканалів радіо та інших методів комунікації, а, в першу чергу, Інтернет і соціальних медіа і людей, які є, в першу чергу, самі з тих територій, про які вони говорять?

А, по-друге, наскільки доречно говорити на такому початковому рівні знаходження спільного ґрунту про якісь місцеві чи навіть гіпермісцеві проблеми замість будь-яких спроб дійсно вирішити весь конфлікт? А те, що говорив Томас, більш як трансформація конфлікту ніж його вирішення. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. По кілька запитань. Будь ласка, ваше запитання.

МАЦУКА О. Дякую. Олексій Мацука, Громадське телебачення Донбасу.

У мене питання до пана Марчука. Ви згадали, що є ініціатива про створення різних спільних дій між, наприклад, спортсменами, там, іншими

групами і так далі. Ми робимо... Ми зробили моніторинг плану, урядового плану по реінтеграції Донбасу і подивились на те, що зроблено було протягом цього року, наприклад, ми будемо робити наступного тижня презентацію. Але суть в тому, що в цьому плані є такі заходи і уряд розробив ці заходи щодо обміну культурного, щодо надання книжок бібліотекам і так далі. І ми запитали в Луганській обласній державній військово-цивільній адміністрації, власне, скільки книжок було передано і скільки людей з непідконтрольної території було залучено до, наприклад, спортивних змагань з Луганська до Сєверодонецька. Вони сказали, жодного, тому що в них немає бюджету, немає грошей на це. І мені так здалося, це моє оціночне судження, що вони просто як би навмисно затягують цей процес і не хочуть цим займатися, тому що це не дуже популярна ідея в суспільстві, і будь-які контакти з непідконтрольної території на рівні народної дипломатії вони викликають обурення з боку націоналістичних радикальних угруповань в нашому суспільстві.

Тому, власне, питання до вас, як ви бачите можливості для... таке є слово "пуш" для цього, щоб пушити цей процес з боку урядових структур? І чи достатня роль громадянського суспільства в цьому? Наприклад, ми знаємо, що ви маєте відношення до газети "День", наскільки часто ця газета публікує хроніку, як відбуваються Мінські переговори, який процент ваших сторінок віддається у ваших інтерв'ю розповідям про це і так далі? Це також було б цікаво почути, бо ви маєте безпосередній вплив на цю газету. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Український еквівалент слова "пушити" – це підштовхувати або проштовхувати і так далі. Прошу, тут "пушити" трошки обережно.

Прошу, будь ласка.

_____. Дякую дуже.

У мене запитання до Євгена Кириловича. По-перше, дуже дякую за вашу презентацію, завжди приємно вас слухати, і за те, що ви повертаєте нас до реальності і змушуєте вже зараз замислюватися про те, що буде попереду, тобто в майбутньому.

І дякую, що ви згадали досвід Північної Ірландії. На попередньому круглому столі ми якраз слухали про те, що там багато залежало від лідерів, про що вже Григорій Михайлович сказав. І що лідер – це та людина, яка готова ризикувати в принципі тим, щоб привести тих, хто їх як би вибрав чи кого вони представляють до тої межі, яку вони ще можуть витримати, скажімо так, під час цих переговорів. Але ми почули і ще про один урок Північної Ірландії, що, якщо ми обмежуємося виключно перемовинами на рівні лідерів, то ми теж не може розраховувати на успіх, тому що без роботи на рівні громад чи тих груп, які вони представляють, жодні мирні домовленості не будуть тривалими.

Тому в мене питання до вас в зв'язку з цим, як ви ставитесь до необхідності того, що називається відновним правосуддям в перспективі того, що ми знаєм, як, ну, один з прикладів комісії "Правда та примирення". І, якщо ви вважаєте, що це буде необхідним і важливим кроком для України, то що, ну, наразі ми можемо в цьому напрямку робити, я маю на увазі хоча б громадянське суспільство, тому що на рівні політики, зрозуміло, що ми поки що далекі від цього. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Ще одне запитання від Жанни Лук'яненко. І потім...

ЛУК'ЯНЕНКО Ж. Ну, в мене тут навіть маленьке повідомлення. Як сказав Євген Кирилович, що проблема, зокрема, і в припиненні конфлікту, тому що люди на тій території не розуміють, а які будуть правила гри після завершення, які правила гри будуть на наступний день після завершення конфлікту. Це якраз те, що ви і сказали, перехідне правосуддя.

Ми дуже довго чекали, ми вообщє... взагалі-то офіс вважав, що цим займеться, розробленням стратегії, займеться в принципі Міністерство з тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб, як було б логічно. Але в зв'язку з тим, що нічого не відбулося, на одному з круглих столів, який був присвячений забороні колабораціонізму, який проходив в Офісі уповноваженого. Ми дійшли до того, що, якщо за це ніхто не береться, то офіс став площадкою і ініціатором для розроблення концепції засади державної політики захисту прав людини в умовах подолання наслідків збройного конфлікту.

Якраз з іншої сторони стола сидить найбільш потужне представлення тих, хто входить в цю групу. Входять персоналії, а не те, що представники якихось там структур, громадських організацій, неурядових, тобто входять персоналії. Ми розуміємо складність, розуміємо, скільки ми отримуємо коментарів будь-яких позитивних, негативних. Інформацію про свою роботу ми вже запускаємо, зокрема в мережу, в інтернет-мережі. Тобто ми почали думати, ми почали готувати відповіді для того, хто буде, чи буде відповідати лікар, який залишився зі своїми пацієнтами на неконтрольованій території, що буде з вчителем, який залишився з учениками. Тобто ми почали думати, ми готуємо. І скоро цей проект документ буде представлений вже в більш-менш для обговорення, більш ширший в групах. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я давно підозрюю, що в цій кімнаті є слон. Але не знаю, хочу пересвідчитися, чи є. Хтось є від Міністерства з тимчасово окупованих територій у нас? Я помилився, слона у нас немає в цій кімнаті.

_____. *(Не чути)*

МАРЧУК Є.К. Мені прийшлося брати участь в роботі міністерства, вірніше в конференції, яку вони організували, міжнародну, велику, за участю міжнародних структур: "Раннє попередження конфліктів, технології...".

Тобто не воєнну сферу. "Гібридна війна, раннє попередження конфліктів". Тому деякі питання, які тут обговорюються, там також обговорювались. Але те, що їх немає, це не дуже добре.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Стосовно відповіді на запитання. Були...

МАРЧУК Є.К. Дуже коротко. Звичайно, роль медіа не можна переоцінити, перш за все.

Але, друге. Хто зараз мені скаже, контент, спеціально націлений з урахуванням всіх компонентів, який телеканал сьогодні має, ну, окрім того, що називається Донбас, який в Україні готовий є продукт, який спеціально націлений з урахуванням тих питань, проблем, які там відбуваються, які хотіла б центральна українська влада? Немає такого каналу. Тому, я думаю, це також компонент важливий для, ну, плану хоча б на наступний рік.

Далі. Нам треба що враховувати? З тої сторони по суті тоталітарний воєнний режим, ніякої демократії там немає. І сподіватися на те, що там виникнуть якісь нормальні там проукраїнські громадські організації, що там може бути якийсь супротив організований, навіть не дуже політичний, але хоча б на громадському рівні, це ілюзія, там буде присікатися все силою моментально. І це, звичайно, значно ускладнює. І я думаю, що в значній мірі те, що не вдалося провести там змагання, про які колега недавно тільки що говорив, і які пояснюються нібито, що немає фінансів для їх проведення, це, звичайно, не головна причина.

Головна причина – в тому, що це ж треба з кимось погодити, а, якщо і не погодити, то, коли узнають, то наслідки для організатора будуть негативні, якщо без погодження з центральною владою. Тому що, ясна річ, що все ж накладається на матрицю великого плану, є російська версія нормалізації, є українська, якщо не співпадає, ніяких там змагань ніхто не допустить.

Але, я думаю, якби, наприклад, от, нам вдалося, так, як знаю, це було в Ірландії, хоча невеличкий там якийсь мікроінвестицію на якихось 2-3 проекти, тобто щоб зацікавити хоча б тим, що фінансове забезпечення, ясна річ, там потім з супроводженням інформаційним і таким в якійсь мірі пропагандистським, це було б непогано. Тому тут зразу виникає питання, а була з нашого боку, з українського боку якась ініціатива звернутися до якихось міжнародних інституцій, да, щоб вони, ну, допомогли, 5-10 невеликих проектів, 100 тисяч доларів, 500, там, тисяч гривень на такого роду змагання. Ну, і так далі. Короче кажучи, тут нам також варто буде проявляти ініціативу, як впливати на цю ситуацію. Не вийшло, не вийшло от в даному випадку. Да, українська сторона запропонувала, не вийшло. І що? Ну, і не вийшло, і не вийшло. Тому треба буде розширювати там діапазон втручання, але грамотного.

Що стосується присутності медіа. Ми дуже добре знаєм, які медіа. Медіа на фронті – це одне, а медіа для цивільного населення – це трошки інше. Да, правда в прифронтовій зоні там співпадає. До речі, газета "День" від 5 до 20 тисяч кожний випуск на лінії фронту, це так, для інтересу.

Дальше, перехідна юстиція, перехідне право. Ми знаємо, що в нас досить активно обговорюється хорватська ситуація в минулому, тобто хорватський варіант. І у нас є така громадська організація "Сила права", вона перша в публічній сфері, я позавчора прочитав, здається, в "Обозревателе" велике інтерв'ю лідера цієї організації, яка, до речі, єдина, не держава, а ця організація уже десь біля сотні судових рішень виграла, яких по рішеннях українських судів Росія визнана агресором, і там втрата чи житла, чи там бізнесу і так далі рішенням суду визнана як наслідок російської агресії. Так, до речі, "Сила права" розбила, він ще не... а може вже опублікований, там свій варіант. Я до чого кажу, що є вже громадський варіант, який...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Євген Кирилович, виступав Сенченко у нас на початку, він про це говорив...

МАРЧУК Є.К. ...для нашого політико-психологічного сприйняття. Але як до цього підійти? Я не недавно, а місяців п'ять, мав розмову з одним в Адміністрації Президента, дуже таким серйозним професіоналом про перехідну юстицію і взагалі перехідні періоди, в нашому законодавстві немає, непередбачена перехідна юстиція ніяка. Є єдине законодавство по всьому полю, але без перехідної юстиції, де будуть вирішені ті питання, про які ми сьогодні тут говорили, починаючи від відношення до того, що ми називаємо колаборанти, називались види професій, їх багато більше. Навіть пожежники, які нібито у формі такій, майже напіввійськовій. А вони підпадають під визначення їх як колаборантів і так далі?

Але тут ініціатива, звичайно, до парламенту, в якій мірі... Я навіть з трудом собі уявляю, як вийти на корекцію чи у вигляді окремого закону, де будуть доповнення до різних інших законів щодо перехідної юстиції. Мені дуже складно це уявити. Але без цього нічого не вийде. Коли страхи, фобії, про які ми говорили і я згадував, коли вони будуть і ні в якій формі відповіді навіть на те питання, яке мені задавав візаві, я про нього говорив, то нам буде дуже важко взагалі розраховувати, що там будуть оплески, коли українська влада буде повертатися. Тобто це тут проблема вже законодавчого рівня.

І... Зараз, секундочку. Ну, і, в принципі, щоб зрозуміти найголовнішу нашу складність, що стосується перехідної юстиції. Амністія – це складний процес, він буде довго йти і після врегулювання конфлікту. А феномен прощення, він у нас практично не розроблений. Я маю на увазі в нашому праві. І тут тож велика проблема. А, щоб підійти до цієї теми в парламенті, треба буде подолати дуже серйозно агресивно діючі стереотипи в громадській думці: ніяких компромісів, тільки перемога, всіх посадити. Ну, і ми знаємо ці ультранастрої, які ні до чого доброго не приведуть. І навпаки, тільки дають в руки нашим супротивникам, дають в руки аргументи про несприйняття взагалі українського підходу. Навіть ви бачили, знаєте, як миротворчий контингент як називається, крім того, що Росія назвала, що це

буде тимчасова, но своєрідна перехідна така адміністрація іноземного контингенту, яка буде займатися державним, як вони вважають, там, управлінням. То єсть не тільки неприйняття технології, де мають бути і що мають робити представники, якщо вони будуть, миротворчого контингенту ООН, а взагалі сприймати його як окупанта, який діє на стороні України. Тобто з порога відмітається лінія миротворчого контингенту в Україні.

Тобто я бачу тут ще велику проблему і для медіа подолати стереотип "все і негайно". Ми знаєм, якої політичної сили це був лозунг "вирішити все і негайно". Уже така ситуація, що все і негайно не вийде. Перше.

І друге. Привикати до слова "компроміс". Да, є червона лінія, за якою ніяких компромісів не може бути. Але є на перехідному періоді багато компромісів, в зоні, там, розмежування багато різного роду компромісів, формування там перехідних адміністрацій, навіть за участю миротворчого контингенту чи без нього, формування тожє перехідних адміністрацій. Тобто компроміси...

От як нам подолати оцей політичний страх перед словом "компроміс"? Визначивши однозначно, що є червона лінія, речі, там, державний устрій, кордон і так далі, ніяких компромісів. Але дуже багато компромісів... Ні один практично конфлікт, який завершився по-різному, без компромісів, я в крайньому разі не знаю, без компромісі не обходився. А тут влади мало сили, тим більше коли вона не дуже популярна. А тут що – громадські організації, медіа, ну, впливові особистості в суспільстві. Я два рази на інтерв'ю назвав там те, що я зараз говорю, про компроміси, то я два місяці мав, ну, я то привик і я не беру участі у політичному, там, житті, а я собі не уявляю, якби якийсь-небудь, там, той, хто йде на вибори, чи з політичних партій почав говорити про компроміси, да. Тобто тут мають інші люди почати розтлумачувати, розжовувати, деталізувати, які компроміси необхідні і які в світовій практиці спрацювали. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Зараз я хочу слово послу Кавано надати.

І репліка така, що у нас є зараз високі державні службовці, прізвище яких Труба, можливо, якщо з'являться на прізвище Компроміс, тоді це можна врегулювати.

КЕРІ КАВАНО. Дуже приємно було почути, що пан Марчук почав говорити про мій компроміс знову. Але ви трошки помиляєтеся в одному сенсі. От ці компроміси, ну, є такі конфлікти, там, де одна сторона хоче отримати повну перемогу, але інша сторона не хоче отримати повну поразку. Але тут, тут важко що зрозуміти людям, що можна досягти такого рішення, де обидві сторони перемагають. От тут і, власне, дуже важко це зрозуміти. В Північній Ірландії там, де ви їздили оце такий прекрасний приклад того.

Дуже креативно ставилися до цього процесу і ніхто не знав чим це закінчиться і так як це закінчилось ніхто не міг передбачити. І дуже багато було роботи на попередніх стадіях і там було дуже обговорень на місцевому рівні. І вони стали більш важливими ніж на національному рівні. І коли досягається угода на горі, то треба досягати угоди і знизу. І такий найбільший виклик і це питання, яке ви піднімали, що станеться з людьми в тих землях, де буде припинено цей конфлікт? Нельсон Мандела був миротворцем, але вони досягли миру в Південній Африці тому, що вони вирішили не карати тих людей, які, власне, роздмухували той конфлікт і брали участь в цьому конфлікті. І таким чином можна було побудувати стабільне суспільство.

Питання мас-медіа, про яке говорили декілька разів. Роль тут мас-медіа визначає життєвість, життєздатність процесів. Вони мають говорити правду і те, що дійсно стається в тих окупованих землях.

Но в Україні в принципі люди перетинають цю лінію кордону і вони приносять певну інформацію. Але із плином часу дуже важко людям оцінити ситуацію в Донецьку, скажімо, оцінити ситуацію в Сімферополі, якщо люди не зможуть вільно перетинати цю лінію зіткнення. А от мас-медіа може це

робити. І ви абсолютно правильно сказали, що ви дуже часто їздите, літаєте до Мінську. Але як часто, власне, звітують про те, що там проходить? І в пресі, якщо би про це писали, то в принципі це створювало би тиск на уряд, на урядові структури, реагувати на ці речі. От ці питання треба вирішувати. І треба визначати ці проблеми. І може ці проблеми лежать в Москві, а деякі проблеми мають бути вирішені на цій вулиці.

ГОЛОВУЮЧИЙ. У нас 30 хвилин і три доповідачі в програмі. І тут питання чи коментарі, будь ласка, у вас є час.

ШОН ЛОУГНА. Шон Локнер мене звать. І я радник міністра Чернишу, міністру, тимчасово окупованих територій...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так це ви тут слон, це ви слон в нашій кімнаті.

ШОН ЛОУГНА. І два мої українські колеги тут були, вони вимушені були трошки раніше піти.

Звичайно, дуже багато говорили сьогодні і про ті питання, які ми обговорюємо кожного дня в нашому міністерстві. Хотів би сказати декілька слів.

Ну, по-перше, уроки Північної Ірландії інших контекстів. Ну, я – швейцарець, і я працюю, мене запросило британське посольство, а також їх... Сьогодні не прийшли працівники швейцарського посольства, не змогли. Але ми намагаємося надати підтримку роботі міністерству в тому сенсі, щоби воно вивчило ці міжнародні підходи. Ми і в Белфаст возили міністра і в Лондондеррі. І рік тому була ініціатива управління кризовими ситуаціями, і тоді ми хотіли, щоби всі зустрілися з тими, які були пов'язані з мирним процесом у Північній Ірландії, і там були й розвідслужби, і Служба безпеки, і громадянське суспільство, політичні радники, і уряд. І ми також возили

декілька тижні тому в Колумбію міністра, тому що би там могли вивчити уроки роботи в цьому напрямку інших країн, в плані мирного процесу.

І тут дуже важливо, що не дивлячись на те, що контексти різні, але є певні технічні навички, які могли би допомогти уряду України і громадянському суспільству України підсилити свої можливості вести переговори і розуміти, як працює цей миротворчий процес. Звичайно, в Україні немає досвіду в вирішенні конфліктів і поводженні з тимчасово переміщеними особами. І, звичайно, ми могли б надати наш досвід, який ми нагромадили за багато років у різних конфліктах.

І ми, наприклад, у Києві в Політехнічному університеті з підтримки швейцарського посольства і британського посольства запровадили новий курс, магістерський курс для розв'язання конфлікту. І вони будуть в академічному цьому році вчитися, і таким чином Україна отримає спеціалістів у цьому питанні, фахівців цього питання.

І тут є ще один елемент, який я хотів би розтлумачити. Пан Марчук говорив про той приклад, що стосується підтримки Європейського Союзу для цієї угоди по, значить, страсній п'ятниці. То от дуже багато тоді допомогу давали місцевим неурядовим організаціям, і от, ви знаєте, це була Ірландія і Великобританія, але вони тоді були членами Європейського Союзу, Україна не є членом Європейського Союзу, це дуже важливо, також. Але це не виключає от таких креативних підходів, які можна розглянути в цій ситуації.

І на цьому я хотів би передати слово, пану послу Верба.

ВАЙДОТАС ВЕРБА. Дякую, пане головуєчий. Звичайно, мені дуже приємно говорити сьогодні. Оскільки мій колега вже розказав про нашу діяльність, мені завжди хочеться вторити, що спеціальна моніторингова місія – це тільки одна малесенька частина нашої роботи в Україні. І то хочу сказати, що ми ще робимо, чим ще займаємося перш ніж зайти в якийсь один конкретний, конкретну тему.

Починаючи з першої місії, яка прибула в Україну в 94-му році, того часу це була місія ОБСЄ в Україні, і ми працювали в Криму. У нас були спеціальні повноваження, як сьогодні. І з тих пір ми змінили формат співпраці, і було створено Офіс координатора ОБСЄ. Наші повноваження: планування, реалізація проектів ОБСЄ, співпраця з українською владою. Проекти охоплюють всі аспекти діяльності, це і неурядові організації, громадські організації, розробка проектів серед зацікавлених сторін України.

Тепер декілька слів про модальність. Ми не проводимо функції оцінки і не займаємося політикою. Ми тільки реалізуємо проекти. Якби я щось сказав про українську політику, мене б звільнили наступного ж дня. Далі ми працюємо із державними установами, тому ми робимо так, щоб наші проекти були національними. Наші проекти реалізуються протягом одного року, за винятком позабюджетних проектів, які є довготривалими. Ми співпрацюємо майже з кожною інституцією України. Більше ніж 30 маємо проектів і партнерів. Це і парламент, і омбудсмен, центральні органи влади, міністерства регіональні, місцева влада, судова гілка влади і таке інше.

Ми також співпрацюємо із громадянським суспільством, і вони є невід'ємною частиною нашої співпраці, і ми вступаємо з ними в партнерські стосунки, і вони є нашими партнерами під час реалізації наших проектів. Ми не даємо гранти. Це єдине, що ми, так би мовити, важливо враховувати. Ми маємо три основні компоненти, які ми використовуємо в незалежності від того, ми починаємо реалізовувати проект чи ні. Перш за все, це наш мандат миротворця.

Далі. Ми повинні отримати чітке прохання від української сторони. Тобто ми діємо тільки за зверненням.

І третє. Ми повинні бути експертами в цій галузі. Тому, коли хтось питають нас чи бувають у нас дублювання, скажімо, проектів з іншими якимись органами і таке інше, то зазвичай наша відповідь ні, скільки ми працюємо тільки за своїми напрямками там, де ми є експертами. В нашому офісі ми маємо чотири тематичні програми це: "Права людини",

"Демократизація суспільства", "Гуманітарна безпека". Права людини є важливим напрямком нашої роботи, звичайно. І в принципі цей елемент присутній у всіх наших проектах. Разом ми маємо близько 40 проектів на рік. Це і підтримка комунікацій уряду на... демократизації... демократизація, децентралізація і таке інше.

Ну, декілька є аспектів... Ми підтримуємо діалог між центральним та регіональними урядами, місцевими громадами. Ми також маємо проекти, які ставлять за мету припинити насильство, в тому числі і насильство, яке спирається на гендерні питання. Ми також сприяємо розвитку вільних СМІ, журналістиці.

Ну, організатор сказав, що я маю стільки часу, скільки треба, але все ж таки я знаю, що він обмежений, це закон Паркінсона. Якщо немає обмежень, то тоді роботу будуть виконувати стільки, скільки захочеш.

Тому я все ж таки сам себе обмежу. І хочу торкнутися теми, яка є актуальною для цього комітету, це гендерне питання в контексті переміщених осіб. Це дуже актуальна тема. Починаючи з 2014 року, ми бачимо серйозну кризу в Україні. І внутрішньо переміщені особи стали серйозним викликом для українського уряду. І, спираючись на статистику, з 1,5 мільйона, 60 відсотків переміщених осіб – це жінки. І більшість з них зупинилися в східній частині України. І часто це проблема полягає в тому, що це призводить до розлучення сімей, коли через кордон, подружжя залишаються, наприклад, чоловік залишається на одній території, жінка на іншій території, це також розділяє дітей, це призводить до насильства в родині і проблеми з дітьми, і таке інше.

Це дало нам можливість розробити проекти, які намагаються якимось зарадити цим проблемам. Ми виступаємо за те, щоб громади об'єднувалися в мирний спосіб, і намагаємося знайти довгострокове рішення, і намагаємося, зокрема, працювати в першу чергу із вразливими категоріями населення, в тому числі із жінками.

ОБСЄ використовує комплексний підхід для того, щоб допомогти уряду України. Ми надаємо логістичну підтримку і військовий конфлікт впливає на жінок по-іншому ніж на чоловіків. І конфлікт жінки в контексті конфлікту не повинні сприйматися тільки як постраждали, вони є активними учасниками процесу і можуть виступати в якості так званих агентів змін. І ми розробили пропозиції, які були враховані в національному плані України. І в рамках цього плану ми розробили спеціальні курси для різних зацікавлених сторін, для організацій, які наразі працюють з переміщеними особами. Було надруковано низку матеріалів, спеціальних довідників. І ми проводимо також курси для соціологічної реабілітації, соціальної реабілітації постраждалих. Ми залучаємо широку... велику кількість учасників до цих семінарів. І також надаємо підготовку для надавачів послуг, психологів і розробляємо можливості і тих структур, які на сьогоднішній день працюють над цими проблемами.

Наприклад, в 2014 році ми активно долучилися до співпраці із Міністерством соціальної політики, ми провели низку семінарів і провели спеціалізоване навчання близько 140 соціальним працівникам з усіх регіонів України, які на місцях працюють із переміщеними особами, для того, щоб вони могли надавати ефективну психологічну допомогу тим, хто прибуває в їх регіони.

В 2016 році ми також провели оцінку в деяких регіонах для того, щоб оцінити стан із переміщеними особами. І на підставах цього дослідження ми надаємо наші рекомендації центральним органам влади. За останні три роки деякі із переміщених осіб залишилися, ухвалили рішення залишитися на тих місцях, куди вони переїхали. Але багато із проблем, які виникли на місцях, не були вирішені, це психологічна адаптація, освіта, охорона здоров'я, житло, працевлаштування і спілкування із місцевою громадою.

Ми також надаємо пряму допомогу жінкам, які переїхали із окупованих територій на постійне місце проживання в Україні. Ми, наприклад, надаємо психологічну допомогу жінкам в громадах, ми провели вже 18 групових

сесій і консультування. І ми отримали відгуки від них. І люди кажуть, що такі заняття, такі консультації надали їм суттєву психологічну допомогу, і їм стало легше адаптуватися до нових умов життя, і легше знаходити спільну мову із місцевою громадою, де вони тепер мешкають.

Ми також розбудовуємо діалог в різних регіонах, які стосуються переміщених осіб. І ми маємо низку прикладів того, як наш комплексний підхід може працювати під час нашої роботи. Ми спираємося на міжнародний досвід країн ОБСЄ, де відбувалися подібні процеси і де були знайдені ефективні та тривалі рішення.

Дякую за увагу. І не забувайте, що не слід давати державним службовцям надто багато часу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Згадати один епізод, коли до того, як бути у політиці, я був викладачем, і двічі на рік я ....., коледж оборони НАТО в Римі, читав, брав участь у семінарі, це було кілька... багато років. А семінар був на відносини України-НАТО і Росії-НАТО. І моїм партнером по цьому семінару був директор Інституту США і Канади Академії наук Російської Федерації такий Сергій Михайлович Рогов. Він 20 років був директором.

І коли перший раз ми говорили, виступали, то він вжив такий термін по відношенню до ОБСЄ і до слухачів коледжу: "ви знаєте ОБСЄ, це така вегетаріанська організація". Вони так голосно засміялись, я нічого не сказав. Коли він восени на другий раз те ж саме повторив, знову засміялися, я сказав, що може не треба так "vegetarian organization" називати ОБСЄ. Я переконаний, що якщо б він знав те, що ви робите тут, він би так не говорив, а може навпаки говорив би ще більше. Але ми можемо визнати, що це якраз одна з тих організацій, яка побудована на принципі консенсусу, і як не важко приймати рішення і рухатися вперед, ми знаємо, наскільки важко поновлювати мандат, наскільки важко питання фінансування того, що робить ОБСЄ. І тому я хочу від імені комітету, користуючись цією

можливістю, подякувати вам як координатору проєктів ОБСЄ за те, що ви робите.

І зараз я хочу надати слово пані Ноель Калхун, заступниці представника... Представництва УВКБ ООН в Україні.

НОЕЛЬ КАЛХУН. Thank you very much, містер Немиря.

Тема захисту прав людини є актуальною в Україні. І я хотіла би трошки підбити підсумки того, про що ми говорили сьогодні.

Спочатку хочу поділитися тим своїм враженням, яке я мала на цьому тижні. Моніторингова місія ООН з прав людини виписала свій квартальний звіт, і його важко читати, квартал за кварталом. Але в рамках цього звіту вони показали коротеньке відео, де вони проводять моніторинг прав людини на пунктах перетину. І там вони взяли інтерв'ю у жінки, яка сідала на автобус, і вони спитали загальні такі питання про її ситуацію. І вона сказала просто: "Все, що нам треба – це мир". І вона сказала це з такою посмішкою, і була така посмішка на обличчі, що, коли ми це почули, майже віриш в те, що мир можливий.

Я думаю, що ніколи не пізно говорити про мир, який є можливим в Україні. Тому, звичайно, що люди ізольовані, і в таких умовах важко боротися за мир. Але добра новина все ж таки: в Україні це не запізно. Але, коли готувалася до цього виступу... Я тільки десь рік тому, як прибула в Україну і брала участь в багатьох зустрічах з багатьма з вами, де ми обговорювали і законодавство, і різні новотворення. І тепер по суті можна говорити про будівництво, тому що, що ми робимо? Ми будуємо, відновлюємо, точніше, дахи в Східній Україні, які були пошкоджені конфліктами. І навіть наш логотип – це дві руки, які виглядають ніби як дах.

Отже, за останній рік, аналізуючи події, ну, на початку я була скептично налаштована, але потім я побачила, що багато добрих людей доклали багато зусиль для того, щоб побудувати все ж таки рамки, де можна було б захистити права людини в східній частині України. І ми знаємо,

наприклад, законопроект про пенсію, (6242), наприклад, законопроект про вибори, потім є законопроекти про компенсації за втрачене житло і таке інше. Тобто багато роботи було зроблено, 4023 ще один законопроект. Плюс є законопроект, який покликаний спростити процес надання гуманітарної допомоги в східних регіонах. Є також законопроект для того, щоб дати можливість людям не платити судові збори, коли вони хочуть, наприклад, зареєструвати народження дитини чи отримати інші послуги. І, крім того, робляться спроби для того, щоб покращити умови перетинання пунктів пропуску краще.

Також парламент зараз говорить про програму 5050 так звану, де уряд оплатить 50 відсотків житла, а другу половину оплатить людина, ну, тобто переміщена особа для того, щоб отримати постійне житло і не винаймати його вже. Це небагато, звичайно, але, я думаю, що парламент міг би збільшити цю суму, якщо програма запрацює добре.

Тобто це все цеглинки, які працюють на успіх цієї роботи, і робота ОБСЄ є також важливою. І, наскільки я знаю, ще не всі ці законопроекти наближаються, скажімо так, до етапу їх уже остаточного ухвалення, але робота триває. Отже, всі ці цеглинки вони працюють, і вони використовуються, але поки що їх не складають до купи, як то кажуть. І я собі уявляю, як би все це працювали, якби їх, дійсно, скласти до купи і щось з них побудувати. Наприклад, тут питання пенсії залишаються дуже актуальними з точки зору захисту прав людини, і я якраз хочу говорити про гуманітарну частину проблеми.

У вересні відділ безпеки харчування оприлюднив звіт, де написано, що 26 відсотків людей, які живуть на окупованих територіях, вони вважають, що вони потерпають від перебоїв із постачанням продовольства. Це шокуючі цифри. Плюс ще і проблеми з пенсією.

І, якщо би ми поставили на місце всі ці цеглинки, інтегрували цих людей, побудували їм будинки, то вони не будуть тоді так серйозно залежати від допомоги, у дітей будуть свідоцтва про народження, молоді люди

отримають паспорти, вони будуть мати досвід до всього, що може надати ця країна, Україна до освіти. І люди будуть відчувати, що держава допомагає їм наслідки конфлікту, і рани їхні будуть загоюватись.

Що ж треба зробити для того, щоб використати ці цеглинки, поставити їх всі разом, зацементувати їх? По-перше, дуже важливо, щоб ми розглядали все це, і ці цеглинки як частинки майбутнього миру. І ми якось просували певні речі одна за одною минулого року, і вони пов'язані одне з одним.

Тобто один приклад такий. От якщо би пенсії і реєстрацію переміщених осіб ми би пов'язали в єдиний блок, то ми б зрозуміли, скільки, дійсно, є переміщених осіб, і, дійсно, можна було б дати можливість людям голосувати на місцевих виборах, а також оцінити реальні потреби, які треба задовольняти для цих людей. Тобто, якщо зійдуться всі ці частинки цього пазлу, деталі цього пазлу, то дуже важливо швидко об'єднувати ці цеглинки, це треба підвищити швидкість такого будівництва.

От говорили, наприклад, про тематичні дні в парламенті, які би, там, де би розглядали права людей таких, які є переміщеними особами на непідконтрольованих землях України. Це питання дуже важливе, і тут можна було би почути, які думки мають народні депутати, що треба робити, і як об'єднати всі ці цеглинки в єдину структуру. І є надія, що і цю надію... нею не можна знехтувати і треба її використати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. ...виконавчому директору Української Гельсінської спілки з прав людини. Будь ласка.

ПАВЛІЧЕНКО О. Дуже дякую.

Щоб не бути інструментом катування нелюдського поводження, я дуже тезово намагатимусь в декілька хвилин сказати найбільш суттєве, що я хотів донести до вас.

Перше, я хотів би погодитися з тим, що наші колеги з Великої Британії підкреслювали, що на першому місці у нас є людина, і ми боремося за людину, а не за територію.

І дуже короткий приклад. Всі ви знаєте, що всі вироки засудженим особам, які перебувають на непідконтрольній Україні території, там було на початок... вірніше, 2016 року біля 14 тисяч таких осіб. Вони були всі переглянуті і, як правило, змінені. І буквально два дні тому мені подзвонив один із засуджених і сказав, що в нього було довічне позбавлення волі, його засудили до 15 років, 10 з яких він уже відбув. І питання, він запитував, що його очікує в Україні. Ми знаємо, що його очікує в Україні. Він виходить там на свободу, а тут він сідає на довічне позбавлення волі.

Ось такі конкретні випадки. Це може один із таких яскравих прикладів, вони стосуються досить великої кількості осіб. Там вводиться нове правове регулювання, яке ми повинні брати до уваги і думати, яким чином через наше перехідне судочинство, про яке ми говорили, враховувати оці складні ситуації.

Другий пункт. Миротворчість. Хочу навести приклад, що наша організація так само була залучена до певних миротворчих ініціатив. І українська сторона ставиться з певною пересторогою до таких миротворчих ініціатив, особливо, Євген Кирилович посміхається, тому що вони сприймаються як такі "пораженческие направления". Тобто ми повинні... ми начебто визнаємо якусь свою поразку, особливо коли ці миротворчі ініціативи ініціюються за рахунок того, що ви казали, міжнародних інституцій, і вони отримують дуже негативну оцінку на національному рівні. Тому рекомендація номер один: треба політично змінити ставлення до цього, що є миротворчістю.

І я можу навести дуже конкретні приклади. Коли, наприклад, місцева адміністрація відіграє дуже позитивну роль, коли там нормальний керівник, скажімо так, і він є набагато важливішим ніж обласне керівництво у

забезпеченні іміджу України... українського іміджу з боку місцевого населення. Я маю такі конкретні приклади.

Щодо теми, яка була заявлена безпосередньо за мною, це міжнародні механізми врегулювання. Наша організація Українська Гельсінська спілка дуже широко практикує і звернення до Європейського суду, понад 300 заяв зараз зареєстровано в Європейському суді. Одна справа, це ....., була програна. Це такий негативний випадок, я не буду на цьому зупинятися. Досить велика кількість перебуває на розгляді.

Це показник того, що міжнародні механізми працюють. Але рекомендація номер два – це імплементувати норми міжнародних стандартів в наше національне законодавство знову-таки при розробці цього транзитивного перехідного судочинства і залучати при цьому міжнародні інструменти. Тут, я нагадаю, що перша міждержавна справа була саме "Ірландія проти Сполученого Королівства". І після того вже таких справ не було. Тобто Європейський суд відіграв свою роль, показавши, що він як би не йшлося про врегулювання конфлікту, нагадаю, там йшлося про скоріше 3 статтю Європейської конвенції заперечування катувань, недопущення катувань. Але разом з тим це був такий сигнал до того, що суд може розглядати міждержавні справи і вирішувати на національному рівні те, що стосується проблем, які начебто вважаються державою внутрішньодержавною. І тут для нас є перспектива у міждержавних справах між Україною і Російською Федерацією, яка має бути озвучена як сторона конфлікту. Це не питання до нашого сьогоденного круглого столу.

Останнє, що я хочу сказати, це те, що зараз сьогодні стоїться дуже гостро питання, і воно в політичному контексті ставиться, про повернення credentials, повноважень парламентській делегації Російської Федерації у Парламентській асамблеї Ради Європи. І з українського боку однозначне ставлення цього не може бути.

Я хочу сказати про інше. Ми повинні подумати про те, яким чином, я говорив про міжнародні інструменти, просто тут я не зупинявся на цьому,

зробити так, щоб ті території, які на сьогоднішній день є окупованими, це Крим, окупованими і недоступними, це Донбас (Луганська і Донецька області), були так само підконтрольні моніторинговим механізмам, таким як Комісар з прав людини, таким як Комітет із запобігання катувань, таким як ООНівські відповідні структури.

Відповідно до мандату цих сторін, відповідно до того, що здійснюється юрисдикція України або якоїсь іншої держави, яка є так само членом Ради Європи. Якщо це Російська Федерація, давайте визнаємо за нею де-факто, не визнаючи де-юре. Але заведемо туди той контроль, який дозволить зменшити рівень порушень прав людини, дозволить називати речі своїми іменами і так само сприятиме подоланню негативних наслідків цього конфлікту.

Дякую за увагу. Завершив.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Олександрє.

Наша робота добігає кінця. І я хочу в чергове висловити задоволення, що наша дискусія дозволяє продовжувати і комітету бути платформою, де вільно висловлюються думки, а не просто заради їх висловлення, а заради того, щоб вирішувати проблеми. Ми бачили сьогодні виступ від міністерств, ми бачили виступ від членів... від парламенту, представників міжнародних організацій. І дуже важливо, я хочу особливо подякувати Євгену Кириловичу Марчуку, за те, що він досвід зсередини і враження не лише формально, а й глибоко неформально доніс до присутніх. Коли ви говорили, я не бачив, щоб хтось перемовлявся один з одним або дивився на свій гаджет. Це є ефективність і увага до промовця. І, безумовно, наші шановні експерти, які представляють Piece of change initiative за підтримки Ukraine government complex stability security fund. Дуже ми раді продовженню... за підтримки Великобританії і Швейцарії. Я думаю, сфокусованого виступу Ноель Калхун, з якою комітет дуже добре співпрацює із ВКБ ООН. Питання про ці окремі шматочки або building blocks, які розпорошені.

По-іншому, можна подивитися на три речі, які уможлиблюють успіх. Це є good governments, це є сильне живе громадянське суспільство, є вільні засоби масової інформації, відкриті для дискусії. В Україні є, якщо не зовсім вільні, але все ж таки достатньо вільні засоби масової інформації, є дуже живе і сильне громадянське суспільство. Я думаю, великі проблеми залишаються з good governments. І стосовно цього це питання так званої політичної волі.

Як я вже говорив, я як голова комітету звернувся і звертався, і в наступний понеділок на засіданні Погоджувальної ради знову звернувся до Голови Верховної Ради, до членів Погоджувальної Ради для того, щоб ці законопроекти або більшість з них, про які ви називали, вони були в порядку денному наступного пленарного тижня. Ми сподіваємося, що цього разу це призведе до успіху.

Колега Павліченко не згадав ще один міжнародний механізм, це Міжнародний кримінальний суд, Римський статут, який Україна є підписантом, але не ратифікувала, зараз у "Перехідних положеннях" його віднесено на 2019 рік. Але є питання, щоб у національному законодавстві ці злочини, якими займається Міжнародний кримінальний суд, злочини агресії, злочини проти людства, воєнні злочини і злочини геноциду, вони знайшли свій відбиток. Це також актуально. Ми знаємо, що є проекти, які на це орієнтовані. І ми сподіваємося, що це також буде зроблено.

Менш ніж можливо, цікаво було обговорити ще більш питання про миротворців. Але з огляду на брак часу і з огляду на те, що Курт Волкер лише двічі був тут, можливо, коли він в третій раз приїде, буде більше добрих новин, тоді ми могли б більше до цього ще повернутися.

Але я хочу, від імені комітету зараз подякувати Тетяні Перченко, яка відіграла дуже добру організаційну роль. Хочу подякувати секретаріату Комітету з прав людини і Володимирі Павловичу Сімону, іншим, які, як завжди, бездоганно підготували це організаційно.

Хочу подякувати телевізійному парламентському каналу "Рада", який 3,5 години в живому ефірі вів трансляцію нашого круглого столу, що дозволить розширити нашу аудиторію. І, безумовно, всім тим, які прийшли, хоча і не виступали, але я знаю, що це цікаво, незважаючи на достатньо пізній час, залишилися тут, в цій кімнаті.

Якщо ви подивитесь, шановні гості, на оздоблення архітектурне, отам білі плями, бачите, з одного боку біленьке таке і з іншого боку. Це колись там був серп і молот. Я не знаю, чи настав час знову повертати, якщо ми говоримо особливо про Закон про demeaning, який знаходиться в одному з комітетів. Ми говорили про це минулого разу, але віз і нині там. Але я все ж таки думаю, що ми будемо просуватися вперед.

Хочу подякувати всім. Дякую. І до побачення.